

RUSUH Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi/RUSUH Uşak University the Journal of
Faculty of Islamic Sciences

ISSN: 2791-7398

December/Aralık 2023, 3 (2): 111-139

rusuhdergisi@usak.edu.tr

DEAŞ'ın Yeni Medya Kullanımı Üzerine Bir İnceleme

A Review on DAESH's Digital Media Construction

Yusuf Dokur

Diyanet İşleri Başkanlığı

Presidency of Religious Affairs

Ankara, Turkey

yusufdokur0676@outlook.com

<https://orcid.org/0000-0001-7286-8974>

Sayın Dalkıran

Prof. Dr., Uşak Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Kelâm ve İslam Mezhepleri Ana Bilim Dalı

Prof., Uşak University, Faculty of Islamic Sciences, Islamic Theology and History of Islamic Sects

Uşak, Turkey

sayin.dalkiran@usak.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-6247-8187>

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi/Received: 11.5.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 26.12.2023

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2023

Cilt/Volume: 3

Sayı/Issue: 2

Sayfa/Pages: 111-139

Atıf/Cite as: Dokur, Yusuf-Dalkıran, Sayın. "DEAŞ'ın Yeni Medya Kullanımı Üzerine Bir İnceleme [A Review on DAESH's Digital Media Construction] *Rusuh Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi - Rusuh Uşak University the Journal of Faculty of Islamic Sciences* 3/2 (Aralık 2023):111-139

İntihal/Statement of Publication Ethics: Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş, Turnitin kullanılarak benzerlik raporu alınmış ve araştırma/yayın etiğine uygunluğu onaylanmıştır. /This article was reviewed by at least two referees, a similarity report was obtained using Turnitin, and compliance with research/publication ethics was confirmed.

Copyright: 2023 by Uşak University, Faculty of Islamic Sciences, Uşak, Turkey

DEAŞ'IN YENİ MEDYA KULLANIMI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Öz

Yeni medyanın bazı mecralarda geçen ismiyle dijital medyanın sunmuş olduğu ürün yelpazesinin genişliği, propaganda açısından daha kolay avantajlar sunarken, terör örgütlerinin devlet denetiminin daha az olduğu, herkese çok daha rahat ulaşabilecekleri bu mecralarda sistemli bir şekilde faaliyet yürütmelerine olanak sağlamıştır. Yeni medya teknolojisinin sunmuş olduğu olanaklardan en üst düzeyde istifade eden örgütlerden biri de DEAŞ terör örgütüdür. DEAŞ, dijital platformlar aracılığıyla yürüttüğü etkili propaganda sayesinde yüze yakın ülkeden on binlerce kişiyi kendi saflarına katmış, bundan daha kalabalık bir kitlenin de örgütü tanımalarını sağlamıştır. Bunun yanında teknolojinin ve internetin önemini en iyi bir şekilde kavrayan örgüt sahada yürütmüş olduğu cihadını, video paylaşım siteleri üzerinden yaptığı videolar aracılığıyla yeni bir mecraya taşırken, bu videolarını tüm dünyaya izletme imkânını da yakalamıştır. Ayrıca örgüt sosyal medyadaki paylaşımları ile de dünyanın, gerçekleştirdiği eylemler hakkında haberdar olmasını sağlarken, milyonlarca doları da kasasına indirmiştir. DEAŞ'ın dijital platformlarda yayımladığı Dabiq, Konstantiniyye ve Rumiyyah gibi dergiler örgütün kendini meşrulaştırma girişiminin bir sonucudur. Örgüt bu dergiler aracılığıyla İslam Devleti, Cihat ve Hilafetten oluşan ideolojisinin propagandasını yapmıştır. Eski medya araçları ile bunların neredeyse hiçbirini gerçekleştiremeyecek olan örgüt, dijital iletişim teknolojileri ile çok daha kolay yollardan sempatanlarına ulaşma imkânına kavuşmuştur. DEAŞ, Facebook, Twitter, Youtube, Telegram gibi milyonlarca insanı bir araya getiren ve yeni bir kamusal alan sağlayan, sosyal paylaşım ağlarını da çok iyi kullanmayı bilmiştir. Bu uygulamalar aracılığıyla paylaştığı “Kılıçların Sesi”, “Tanrının Gözü Olarak Dronelar” gibi videoları, sayıları günde on binlere ulaşan kitleler tarafından izlenmiştir. Buna karşılık bu uygulamaların yöneticileri, belirlemiş oldukları yayın politikaları nedeniyle DEAŞ propagandası yapan hesapları kapatma konusunda isteksiz davranarak örgütün işini kolaylaştırmıştır. Zaman içerisinde DEAŞ konusunda takınılan bu tutum değişse de internetin yapısı gereği terörist gruplara sunmuş olduğu sınırsız imkânlar devam etmektedir. Çalışmanın amacı DEAŞ'ın yeni medya yapılanmasını ortaya koymak olduğu için örgütle ilgili, farklı çalışmaların konusu olabilecek diğer meselelere değinilmemektedir. Bu çalışmamızda asıl gayemiz terör ve medya konusunda yerli ve yabancı akademik araştırmalardan oluşan literatürden istifade ederek yeni medya mecrası içinde DEAŞ'ın ulaşabildiği en yüksek zirveyi bulmaya, sosyal ağları ve interneti hangi amaçlarla kullandığını saptamaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Terör, DEAŞ, Medya, Cihat, Propaganda

A REVIEW ON DAESH'S DIGITAL MEDIA CONSTRUCTION

Abstract

While the breadth of the product range offered by the digital media, as the new media is called in some channels, offers easier advantages in terms of propaganda, it also enabled terrorist organizations to operate in a systematic way in these channels where there is less state control and where they can reach everyone more easily. One of the organizations that make the most of the opportunities offered by the new media technology is the terrorist organization DAESH. Thanks to the effective propaganda it carries out through digital platforms, DAESH has recruited tens of thousands of people from nearly a hundred countries and enabled a larger audience to recognize the organization. In addition, the organization, which comprehends the importance of technology and the internet in the best way, has carried its jihad in the field to a new medium through the videos it has made on video sharing sites, and has had the opportunity to have these videos watched all over the world. In addition, the organization made the world aware of its actions with its social media posts, while also saving millions of dollars. Magazines such as Dabiq, Konstantiniyye and Rumiyyah published by DAESH on digital platforms are the result of the organization's attempt to legitimize itself. The organization propagated its ideology consisting of the Islamic State, Jihad and Caliphate through these magazines. The organization, which could not achieve almost any of these

with the old media tools, has gained the opportunity to reach its sympathizers in much easier ways with digital communication technologies. DAESH also knew how to use social networks such as Facebook, Twitter, Youtube, Telegram, which brought millions of people together and provided a new public space. Videos such as “The Voice of Swords” and “Drones as the Eye of God” shared through these applications were watched by audiences reaching tens of thousands a day. On the other hand, the administrators of these practices were reluctant to close accounts promoting Daesh propaganda due to the broadcasting policies they had determined, making the work of advice easier. Although this attitude towards DAESH has changed over time, the unlimited possibilities offered to terrorist groups by the nature of the internet continue. Since the aim of the study is to reveal the new media structuring of DAESH, other issues related to the organization that may be the subject of different studies are not mentioned. In this study, our main aim is to try to find the highest peak that DEASH can reach in the new media, and to determine for what purposes it uses social networks and the internet, by making use of the literature consisting of domestic and foreign academic research on terrorism and media.

Keywords: Terror, DEASH, Media, Jihad, Propaganda

Giriş

Marshall McLuhan, (Ö.31 Aralık 1980) yaklaşık kırk yıl önce teknolojik ilerlemenin iletişim ve etkileşim formlarını kökten değiştireceğini varsayarak medyaya çağının ötesinde anlamlar yüklemiş, onu odak noktası haline getirmiştir.¹ O, ünlü “media is the message” deklarasyonuyla yalnızca içeriğin değil medyanın kendisinin de tüm yaşam biçimini dönüştürüp değiştireceğine dair bir perspektif ortaya koyarak medyanın gücüne dikkat çekmiştir. Ayrıca McLuhan, medya olgusunu geniş bir bakış açısıyla tanımlamıştır. Ona göre müzikten sinemaya, cep telefonundan bilgisayara, kıyafetten moda kadar insanın bedenini ve duyularını etkileyen, her tür teknoloji kullanma biçimi medya olgusuna dâhil edilebilir.² Lev Manovich ise 2000’li yıllara gelirken, teknolojik gelişmelerdeki yönün değiştiğine dikkatleri çekerek sırf sanal yapıda olan sistemlerin yerine fiziksel mekân ile bütünleşmiş ve artık bedeni dışlamayan yeni bir sistemin ve ortamın yükselişini işaret etmiştir.³ Sayısal bilgi ile sarmalanmış bu yeni mekân olgusunu önce artırılmış mekân (augmented space) olarak adlandıran Manovich, daha sonra yeni medya olarak tanımlamıştır.⁴

Medyanın hızlı dönüşümü sonrası legal veya illegal her grup, ideolojisini anlatabileceği dijital alanlara sahip olmuş ve bu sayede bir birinden farklı ülkelerde yaşayan yüzlerce insana ulaşma fırsatını yakalamıştır. Medyanın bu kendine has etkisinden faydalanan örgütlerden biri de DEAŞ’tır.

DEAŞ’ın şöhret basamaklarını hızla tırmanmasında ve bir anda dünyanın gündemine oturmasında kontrol ettiği toprakların genişliği kadar, yeni medya araçları vasıtasıyla yürüttüğü ustaca hazırlanmış propagandalar da etkili olmuştur. DEAŞ’ın propaganda faaliyetleri örgütün “Medya Divanına” bağlı ve her biri farklı içerikte yayın yapan alt birimler marifetiyle

¹ Marshall McLuhan vd., *The Medium Is the Message: An Inventory of Effects* (Bantam Books, 1967).

² Marshall McLuhan - Eric Zingrone, *The Essential McLuhan* (New York: BasicBooks, 1995).

³ Lev Manovich, *The Language of New Media* (Cambridge: The MIT Press, 2001).

⁴ Akan Yanık, “Yeni Medya Nedir Ne Değildir? What Is New Media Or Not?”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/45 (2016), 898.

yürütülmüştür. Örneğin bu alt organizasyonlardan bir tanesi olan El-Hayat Medya Merkezi,⁵ ses getiren birçok videoyu piyasaya sürmüş ve aynı zamanda düzenli olarak beş farklı türden dergiyi de dijital ortamda yayımlamıştır. Bu dergilerden *Dabiq* İngilizce, *Dar Al-İslam* Fransızca, *Konstantiniyye* Türkçe, *Al Manba'* Rusça ve *Rumiyah* dergisi aynı anda İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusça, Türkçe, Endonezce, Boşnakça, Uygurca, Kürtçe ve Peştunca olmak üzere toplam da 10 farklı dilden yayımlanmıştır. Bu dergilerin *En-Nebe* dışındakileri dijital ortamda yayımlanmıştır. Örgüt kontrolü altında bulunan bölgelerde halka ulaşabilmek için bölgenin dili olan Arapça yayın yapan *En-Nebe* dergisini matbu olarak çıkarmış ve dergiyi oluşturduğu basın noktaları aracılığıyla dağıtmıştır.⁶

Bununla birlikte örgüte ait dergilerin yayın dillerindeki çeşitlilik, örgütün etki alanına almak istediği bireyleri göstermesi açısından önemlidir. DEAŞ tarafından hazırlanan dergilerin yürüttüğü yayın politikasında, El-Kaide tarafından çıkartılan *Inspire* dergisine ait izler görülür. Bu dergi; İslam'ın bir savaş dini olduğu, Batı karşıtlığı, Cihat ve yerel tartışmalar gibi dört temel esas üzerine inşa edilmiştir.⁷

Örgütün müziksiz marşları olan neşidler *Ajnad Medya* tarafından hazırlanmıştır. DEAŞ bu “neşid”ler sayesinde örgüt içi moral ve motivasyonu ayakta tutarken aynı zamanda bu marşlar vasıtasıyla yeni sempatanlar kazanma yoluna gitmiştir. Bunların yanı sıra Örgüt *El-Amak* adlı bir haber ajansına, *El-Beyan* adıyla Suriye ve Irak'ta yayın yapan bir radyoya sahipti. Ayrıca örgütün bildiri, broşür ve kitap basan *El-Himme* isimli bir de yayınevi vardı.⁸

Bu doğrultuda, çalışmamızın ilk bölümünde, önce yeni sayılabilecek bir olgu olan ve her geçen gün değişip gelişen dijital medyanın tanımı ele alınacaktır. Yapısı itibarıyla devamlı gelişen ve değişen bir olgu olarak dijital medyanın sınırlarının mümkün olan en açık şekilde ortaya konması, etkilerinin doğru analiz edilmesi için gereklidir. Daha sonra ise DEAŞ'ın yazılı, görsel ve sosyal medya yapılanması ve yeni medya araçları üzerinden yürütmüş olduğu Dijital Cihat faaliyetleri analiz edilmeye çalışılacaktır. Çünkü DEAŞ'ın da sıklıkla kullandığı Facebook, Twitter, Youtube gibi sosyal paylaşım ağları milyonlarca insanı bir araya getirerek yeni bir kamusal alan sağlarken, muhalif seslerin de yükseldiği yeni ortamlar oluşturmaktadır. Özellikle Ortadoğu'daki büyük değişimle birlikte yaşanan süreçte yeni medya devrimci bir medya gibi ileri sürülmektedir.

Son dönemde gerek yurt içinde gerekse yurt dışında DEAŞ'ın yeni medya kullanımıyla ilgili olarak yazılmış, bize yol gösterici olan ve istifade ettiğimiz çok ciddi çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara Arzu ÇAKIR'ın “*İŞİD'den Şimdi de Siber-Cihat*”, Özkan DEDE-Yunus Emre TANSÜ'nin “*İŞİD Terör Örgütü'nün Türkiye'deki Dijital Propagandası: Konstantiniyye Dergisi*”, Selim KANAT'ın “*Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Dijital Medya ve Savaş*” başlıklı makalelerini örnek olarak verebiliriz. Ayrıca yine bu konuda Esmâ KESKİNKAYA'nın “*Irak ve Şam İslam Devletinin Yeni Medya Kullanımı*” isimli yüksek lisans tez çalışması önemli bir örnektir. Son olarak ta Emin SALİHİ - Yenal GÖKSUN'un “*Deaş'ın Medya Stratejisi*” başlıklı SETA raporu bu

⁵ DEAŞ'ın Medya Divanı bünyesinde farklı organizasyonlar yer almaktadır. Bu organizasyonların her biri farklı tür ve içerikte yayınlar üretmektedir. Bunlar arasında en bilineni El-Hayat Medya Merkezi'dir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz; <http://www.setav.org/assets/uploads/2018/01/98.-DAES%CC%A7-tamrapor.pdf>

⁶ Emin Salihî, “İşid, Şiddet ve Propaganda: En-Nebe Dergisi İncelemesi”, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (20 Temmuz 2019), 20-21.

⁷ Julian Droogan - Shane Peattie, “Reading jihad: mapping the shifting themes of Inspire magazine”, *Terrorism and Political Violence* 30/4 (04 Temmuz 2018), 30.

⁸ Emin Salihî, - Yenal Göksun, *Deaş'ın Medya Stratejisi* (İstanbul: Seta Yayınları 98, 2018), 21.

alanla yapılmış rapor çalışmalarının güzel bir örneğini oluşturmaktadır. Neuman, W. RUSSELL'in "Media, Technology, and Society", McKernan, BETHAN'ın "Isis' new magazine Rumiya shows the terror group is 'struggling to adjust to losses" başlıklı makaleleri istifade ettiğimiz bazı diğer çalışmalardandır.

Bu çalışmada yeni medya ortamının DEAŞ'a sunduğu katkı ve örgütün bu yeni mecraayı kullanma biçimleri örnek olaylar üzerinden incelenmiştir. Elde edilen belgeler, doküman incelemesi ve içerik analiz tekniğinden yararlanılarak dikkatlice, sistematik ve ayrıntılı olarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Çalışmanın amacı bu alanda yapılmış diğer çalışmalardan farklı olarak DEAŞ'ın yeni medyanın sunmuş olduğu ürün yelpazesini nasıl cihat unsurlarına dönüştürdüğünü ortaya koymaktır. Başka bir ifadeyle DEAŞ'ın sahada yürüttüğü kendi cihadını dijital dünyaya taşıma gayretinin tespitinin yapılmasıdır. Bulanda daha önce yapılan çalışmaların ekseriyeti meseleye iletişim teknikleri ve siyaset tarihi açısından yaklaşırken biz bu söylediklerimizden farklı olarak örgütün yeni medya araçları vasıtasıyla yürütmüş olduğu cihat faaliyetlerini ön plana çıkartmaya çalıştık. Çünkü DEAŞ terör örgütü köklerini Hz. Peygamber'e dayandıran ve İslam dinin naslarından beslenen bir örgüttür. DEAŞ'ın yaptığı her türlü faaliyetin arka planında kendi din yorumuna göre, Allah'ın rızasını kazanma niyeti vardır. Örgüte göre Allah'ın rızasının kazanmanın başlıca şartı cihat anlayışını canlı tutmaktır. Bir başka ifadeyle örgüt kafa keserken işlediği cinayetlerin görüntülerini videolar yoluyla dijital ortamlarda yayımlarken gözetmiş olduğu amaç yürütmüş olduğu cihadına hizmet etmektir. Meseleye bu açıdan yaklaştığımızda, DEAŞ'ın dijital alanda yaptığı her türlü faaliyet sıradan bir girişim olmanın dışında cihat ruhunun bir yansımasıdır. Bu yönüyle çalışmamızın literatüre katkı sunacağını düşünmekteyiz. Ayrıca çalışmamızdaki diğer bir amacımız, yeni medya mecrası içinde DEAŞ'ın sosyal ağları ve internet yapılanmasını ortaya koymak olduğu için örgütle ilgili, farklı çalışmaların konusu olabilecek meselelere değinmeyi uygun görmedik.

1. Dijital Medyanın Tanımı ve Etkileri

Dünyanın küçük bir kasabaya dönüştüğü günümüzde artık dijital medya, bazı mecralarda geçen ismiyle yeni medya, hayatımızda giderek artan oranda, daha fazla yer almaktadır. Toplumsal ilişki formlarımızdan, ülke yönetimine ve hatta uluslararası ilişkilere kadar pek çok alanı etkileyen dijital medyanın kapsamının ve sınırlarının ne olduğunu tespit etmek pek de kolay değildir. Şüphesiz dijital medyanın homojen yapısı bu tespitin belirlenmesinde oldukça etkilidir. Zira yapılacak kapsayıcı bir tanım bir süre sonra teknolojideki hızlı değişimle yetersiz bir hal alabilmektedir. Bütün bu zorluğa rağmen konunun çerçevesini çizmesi açısından bir tanım yapacak olursak diyebiliriz ki, TDK'ya göre dijital kelimesi "sayısal olarak verilerin bir ekran üzerinde elektronik olarak gösterilmesi" anlamını taşımaktadır. Medya kelimesi ise "iletişim ortamı, iletişim araçları" anlamına gelmektedir.⁹ Buradan hareketle sadece kelime anlamlarından yola çıkarak kabaca ve genel olarak dijital medya, "sayısal olarak, bir ekran üzerinden iletişim" anlamını taşır. Bu anlamıyla dijital medya terimi, temelde iki hususu ifade etmek için kullanılır.¹⁰

İlk anlamıyla, dijital medya kavramı, dijital ortamda iletişim için kullanılan materyalleri kapsar. Buna göre, bilgisayar ortamında sayısal olarak kodlanmış her türlü ses, video, yazı ve fotoğraf içerikleri dijital medya kapsamına girer. Bilgisayar programları, oyunlar, dijital ses dosyaları, e-kitaplar, dijital medya materyalleri arasında akla ilk gelenlerdir. Hatta dijital

⁹ "Türk Dil Kurumu – Dilimiz Kimliğimizdir" (Erişim 04 Mayıs 2023).

¹⁰ Selim Kanat, "Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Dijital Medya ve Savaş", *TRT Akademi* 1/2 (2016), 531.

olmayan analog medya türleri bile günümüzde artık teknoloji yardımıyla dijital ortama aktarılabilir. İkinci tanıma göre ise dijital medya terimiyle insanların elektronik, yani bilgisayar ve benzeri cihazlarla, dijital olarak iletişim kurma şekilleri kastedilmektedir. Bu anlamıyla elektronik ortamda bulunan her tür kitle iletişim aracını dijital medya tanımına dâhil etmek mümkündür. Bu iletişim türünde, masaüstü ve dizüstü bilgisayarlardan, tabletlere, PDA2 (cep bilgisayarı) gibi avuç içi cihazlardan, akıllı telefonlara kadar pek çok araç kullanılmaktadır ve bu araçlar her geçen gün artmakta ve çeşitlenmektedir. Dijital medya araçları açısından hatta günümüzde giyilebilir teknoloji bağlamında saatler, bileklikler, kolyeler kullanılmaya başlanmıştır. Bu araçlar vasıtasıyla dijital olarak kodlanmış her türlü materyal İnternet'in olduğu her yerde ulaşılabilir hâldedir.¹¹

Medyanın dijitalleşmesini ve yaygınlaşmasını mümkün kılan gelişme ise internet devrimiyle başlamıştır. İnternet aslında 1940'lı yıllarda ABD 'deki çalışmalarla ortaya çıkmış ve askeri amaçlı kullanılması düşünülen bir teknolojiydi. Bilgisayarların telefon hatlarına bağlanabilmeleri, sonrasında bu hatlar üzerinden birbirlerine bağlanmaları sağlanarak ortak veri dolaşımı çalışmaları yapılmıştır. Ancak günümüzdeki İnternet'in atası olarak kabul edilen gelişme ARPANET4 'tir. ARPANET, 1969'da çalışmaları yapılmaya başlanmış bir projedir. Bu proje, ABD Savunma Bakanlığı Gelişmiş Araştırma Projeleri Dairesi'nin (o dönemki kısaltmasıyla ARPA'nın) savunma kurumları arasında hızlı iletişim ve veri paylaşımı ihtiyacının karşılanması amacıyla geliştirdiği bir projedir. Bu proje dâhilinde 1971'de ilk e-posta gönderilmiş, 1973 yılında ise veri ve dosya paylaşımları yapılır hâle gelmiştir.¹²

Dijital medya, günümüzde sosyal ağlar, e-posta ve benzeri metin mesajı gönderme programları, online-görüntülü görüşme programları, anında mesajlaşma programları, online oyunlar, sohbet odaları, müzik ve video paylaşım platformları, sanal dünya uygulamaları, forum tarzında bilgi ve dosya paylaşım platformlarını bünyesinde barındıran bulut¹³ teknolojisiyle ifade edilmektedir.¹⁴ Her geçen gün dijital medya araçları ve türleri çoğalmakta ve çeşitlenmektedir. Günümüzde dijital medya yaratmış olduğu etkiyle toplumsal hayatı dönüştürdüğü gibi uluslararası ilişkilerde de etkili olmuştur. Dijital medyanın meydana getirdiği dönüşümü mümkün kılan şey, dijital iletişimin kendine has özellikleridir. Buna göre dijital teknoloji tek yönlü değildir, karşılıklı iletişimi mümkün kılabilir; ayrıca bu karşılıklı iletişim olanağı kitle iletişimi içerisinde kişiyle özel iletişim kurabilme imkânını da sunmaktadır. Bunların yanında dijital iletişim eş zamanlı olmak zorunda değildir.¹⁵

Dijital medyayla bir yayını kaydedip saklayarak sonra ya da tekrar izleyebiliriz. Dijital medyayla insanlar, iletişimi zamana yayabilme imkânıyla âdeta aralıksız iletişimde kalabilmektedirler. Ayrıca dijital medyayla bilginin yayılma hızı eskiye nazaran olağanüstü artmıştır. Günümüzde artık akıllı telefonlar âdeta bir yayın aracı insanlar da bir medya mensubu

¹¹ Kanat, "Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Dijital Medya ve Savaş", 531.

¹² Brian Winston, *Media Technology and Society* (New York: Routledge Publishing, 2003), 328-333.

¹³ *Bulut bilişim (İngilizce: cloud computing), bilgisayarlar ve diğer cihazlar için, istendiği zaman kullanılabilen ve kullanıcılar arasında paylaşılan bilgisayar kaynakları sağlayan, internet tabanlı bilişim hizmetlerinin genel adıdır. Bulut bilişim bu yönüyle bir ürün değil, hizmettir; temel kaynaktaki yazılım ve bilgilerin paylaşımı sağlanarak, mevcut bilişim hizmetinin; bilgisayarlar ve diğer aygıtlardan elektrik dağıtıcılarına benzer bir biçimde bilişim ağı (tipik olarak İnternet'ten) üzerinden kullanılmasıdır. Ayrıca detaylı bilgi için bkz; https://tr.wikipedia.org/wiki/Bulut_bili%C5%9Fim.*

¹⁴ Kaveri Subrahmanyam - David Šmahel, *Digital Youth The Role of Media in Development* (New York: Springer Publishing, 2011), 4-13.

¹⁵ Mete Yücel, *Alternatif Medya Biçimi Olarak İnternet: Bağımsız İletişim Ağı (Bianet) Üzerine Bir Araştırma* (Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Gazetecilik Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 24-26.

hâline gelmiştir; örneğin artık günümüz dünyasında insanlar internet üzerinden kendi hazırladıkları haberlerden oluşan gazetelerini milyonlarca insanla paylaşabilirler.¹⁶ Böylelikle dijital medyayla kesintisiz bir bilgi akışının yanında iletişimin çok yönlü olması kitle iletişimi içerisinde kişilere özel ağlar oluşturma imkânı sağlamaktadır.¹⁷ Bu da kişiler ve toplumlar arasında iletişimi ve kaynaşmayı artırıcı bir etkidir. İnternet ağları, dijital teknolojilerle sosyal bütünleşme hızlanmaktadır.¹⁸ Bu ortamda devletlerin denetleme ve kontrol yetkileri de azalmaktadır; çünkü dijital medya merkezleşmiş değildir ve daha az izlenebilir ve sansürlenebilir.¹⁹ Hatta İnternet üzerindeki hiçbir verinin, kullanıcının, içeriğin, sitenin, uygulamanın, platformun vs. özel olarak bir politikayla, kanunla, kuralla kontrol edilmemesi ilkesine dayanan “ağ tarafsızlığı” bazı taraflarca savunulmaya başlanmıştır.²⁰

Dijital iletişimdeki gelişmelerin neden olduğu bazı olumsuz etkilerde vardır. Bunlardan bir tanesi de; Dijital iletişimdeki gelişmelerin, çeşitli formatlarda ortaya çıkan terörizmin, uluslararası alanda temel güvenlik meselesi haline gelmesine sunduğu katkıdır. Küreselleşmenin bir sonucu olarak iletişim teknolojisindeki gelişmeler, terör örgütlerinin daha kolay ve hızlı bir şekilde organize olmasının yolunu açmıştır. Devletler gibi terör örgütleri de belirli bir kitlenin dikkatini çekmek için propaganda faaliyetleri yürütmektedirler. Dijital iletişimdeki gelişmelerden yararlanan terör örgütleri de propaganda yapmak için yeni iletişim araçlarını kullanmakta ve sosyal medya platformlarında etkin olmaktadır. Dijital medyanın sunmuş olduğu ürün yelpazesinin genişliği, propaganda açısından daha kolay avantajlar sunarken, Terör Örgütlerinin devlet denetiminin daha az olduğu, herkese çok daha rahat ulaşabilecekleri bu mecralarda sistemli bir şekilde faaliyet yürütmelerine olanak sağlamıştır.²¹

Kendisine has tüm bu özellikleriyle internet temelli dijital medya, kişisel ve toplumsal yaşantımızda köklü değişimler meydana getirdiği gibi, DEAŞ ve benzeri örgütlerinde işlerini kolaylaştırmıştır. Bundan sonraki bölümde bu dönüşümün neticelerini ve sağladığı olanakları Terör Örgütü DEAŞ'ın Dijital Medya Yapılanması üzerinden incelemeye çalışacağız. Konunun teknik boyutlarının yanı sıra kültürel ve siyasi boyutları üzerinde de durulmaya çalışılmıştır. Bu anlamda dijital medyanın ilişkiler teorileri açısından etkisinin ne olduğunun analizi, sadece bugünün terör ilişkilerini anlamamıza değil gelecekteki terör yapılanmaları hakkında da daha isabetli tahminler yapabilmemize yarayacaktır.

2. DEAŞ'ın Dijital Medya Yapılanması Dergiler

2.1. *Dabiq* Dergisi

Dabiq dergisi DEAŞ'ın medya kolu el-Hayat Medya aracılığıyla uluslararası düzeyde yayınlanan dergisidir. Temmuz 2014'ten Temmuz 2016 tarihine kadar toplam on beş sayı olarak yayınlanmıştır. Derginin birinci sayısı DEAŞ'ın Haziran 2014'te hilafet ilanının ardından gelmiştir. Derginin ilk sayısının söz de halifelik ilanıyla aynı tarihe denk gelmesi raslantı değildir.

¹⁶ Kezban Karagöz, “Yeni Medya Çağında Dönüşen Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm Hareketleri”, *İletişim ve Diplomasi* 1 (25 Temmuz 2013), 133.

¹⁷ Tony Feldman, *An Introduction to Digital Media* (New York: Routledge, 1997), 3-8.

¹⁸ David Holmes, *Communication Theory; Media, Technology, Society* (London: SAGE Publications, 2005), 7-20.

¹⁹ W. Russell Neuman, *Media, Technology, and Society: Theories of Media Evolution* (University of Michigan Press, 2010), 6.

²⁰ Christopher M Kelty - Ed. Tarleton Gillespie, et all, *The Fog of Freedom”. Media Technologies* (London: Mit Press, 2014), 195-221.

²¹ Nilüfer Önen, “Küresel terörizm kapsamında terör örgütlerinin yeni propaganda alanı sosyal medya platformları”, (2021), 13.

Çünkü DEAŞ bu derginin, İslam Devleti'nin uluslararası kamuoyuna yönelik bir sözcüsü/resmi yayın organı olduğu izlenimi uyandırmak istemiştir. Dabiq (Türkçe Dabık) Suriye'nin kuzeyinde bir köyün ismidir ve bu ismin bazı simgesel anlamlar taşıdığına inanılmaktadır. Tıpkı örgütün diğer bir yayın organı olan *Konstantiniyye* dergisinde olduğu gibi dini kaynaklara atıflarla yapılan kutsallaştırmalar *Dabiq* dergisi için de geçerlidir. Derginin iç kapağında DEAŞ'ın kurucusu diyebileceğimiz Ebu Musab Zerkavi'nin şu sözüne yer verilmiştir:

“Kıvılcım burada Irak'ta yakıldı ve ateşi –Allah'ın izniyle– Dabık'ta haçlı ordularını yakıncaya dek şiddetlenmeye devam edecek.”²²

Zerkavi'nin bu sözleri bir hadise atıf yapılarak kutsallaştırılmıştır. Hadise²³ göre Dabık bölgesinde yapılacak savaşlar İstanbul ve Roma'nın fethine giden yolu açacaktır. Burada DEAŞ İslami kaynaklara atıf yaparak din sömürgeciliği yapmakta ve böylece hedef ve eylemlerini ilahi buyruğun bir gerekliliği gibi pazarlamaktadır. Bu yolla vermek istediği mesaj Allah'ın her zaman yanlarında olduğunu ve güç verdiği mitidir. Fakat büyük özveriyle kurgulanan mitler sahadaki gerçeklikle bazen bağdaşmayabilir. Bahsi geçen bu paradoksal durum DEAŞ'ın söylemlerine ve meşruiyet zeminine büyük zararlar vermiştir. Nitekim Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 24 Ağustos 2016'da başlattığı Fırat Kalkanı Harekâtı kapsamında Ekim 2016'da Dabık köyü DEAŞ'tan tamamen temizlenmiş ve böylece DEAŞ'ın kutsal üzerine inşa etmeye çalıştığı halifelik anlayışına büyük darbe vurulmuştur. Ayrıca örgütün resmi söylemlerinden olan ve her defasında ön plana çıkardığı İstanbul ve Roma'nın fethinin kapılarının bu yolla açılacağı şeklindeki gelecek vizyonu da çökmüştür. Bu gelişmelerin ardından *Dabiq* dergisi isim değiştirerek *Rumiyah* olarak yayına devam etmiştir.²⁴

2.2. DEAŞ'ın *Dabiq* Dergisinde İşlediği Ana Konular

DEAŞ'ın sözcülüğünü yapan *Dabiq* dergisinde hicrete çağırmanın yanı sıra Rafiziler, Haçlılar, Avrupalılar, Koalisyon Güçleri, gibi siyasi, iktisadi, askeri, sosyal ve dini içerikli yazılar yayınlamıştır. Ancak dergide öne çıkan en önemli konulardan ikisi, hilafete ve cihada davettir. Konumuz bağlamında bu iki kavramın nasıl işlendiğiyle ilgili bazı hususlardan bahsetmenin uygun olacağı kanısındayız.

2.2.1. Halifeliğe Davet

“Hilafeti” ilan ederek tüm Müslümanları yeni halife Ebu Bekir el-Bağdadi'ye biat etmeye çağırarak DEAŞ, bu sayede kendi dünya görüşünü zıtlıklar üzerinden daha kolay ifade edebilme fırsatını yakalamış oldu. Çünkü böylece halifenin olduğu bir dünyada Müslümanların İslam'ın halifesine biat etmekten başka bir seçenekleri yoktur, söylemi anlam kazanmış oluyordu. Bağdadi'nin şu sözleri duruma işaret etmektedir:

“Bugün dünya iki kampa bölünmüştür, bir üçüncüsü yoktur: İslam ve iman kampı ile küfür ve riyakârlık kampı. Her yerdeki Müslümanların ve mücahitlerin kampı ile Yahudilerin, Haçlıların, onların ortaklarının, Amerika ve Rusya'nın önderlik ettiği ve Yahudiler tarafından yönlendirilen küfür dinlerin ve milletlerin tamamı.”²⁵

²² Dabiq, “Ebu Musab ez-Zerkavi” 1 (ts.), 2.

²³ Bu konudaki hadisler için bkz; Buharî, Fiten 24; Müslim, Fiten 34, 42.

²⁴ Salihî, - Göksun, *Deaş'ın Medya Stratejisi*, 41-42.

²⁵ Dabiq, “The World Has Divided Into Two Camps” 1 (ts.), 10.

DEAŞ dünya üzerinde İslam şeriatının yasalarının uygulanacağı yeni bir sistem vaat ederken, kendisini de bu yeni oluşumun mutlak uygulayıcısı, sorgulanamaz ve denetlenemez muhafızı olarak konumlandırmaktadır. Örgüt derginin ikinci sayısının kapağında bu durumu bir örnekle açıklamıştır. Derginin kapağında fırtına içerisinde Hz. Nuh'un gemisi görseline yer verilmiş ve görselin alt metni olarak "Ya İslam devleti ya da tufan" ifadesi kullanılmıştır.²⁶ DEAŞ, Hz Nuh'un halkına yaptığı kurtuluş çağrısı ile kendi ideolojisi arasında bir bağ kurarak, ideolojisini kutsallaştırmak istemiştir. Hz. Nuh peygamberin çağrısı ile alay eden insanları başına gelen felaketin, örgütün çağrısına cevap vermeyen, onunla alay edenlerinde başına geleceği mesajı verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu çağrıya cevap vermenin bir tercih değil mecburiyet olduğu vurgulanmıştır. DEAŞ'ın bu sert söylemi aynı zamanda bireyin aklını kullanma ve kendisi için doğru olana karar verme yetisine karşı da bir eleştiridir. Örgüt bu sayede bireye kendi iradesini kullanmaması gerektiğini öğütlerken hilafet makamına da kayıtsız şartsız biat etmenin bireyi doğru yola götüreceği mesajını vermeye çalışmıştır.²⁷

DEAŞ yeni halife olarak ilan ettiği ve tüm dünya Müslümanlarını biat etmeye davet ettiği Ebu Bekir el-Bağdadi'nin soyunu bir şekilde Hz. Peygamber'e dayandırma da Ortadoğu gerçeğini de hiçbir zaman göz ardı etmememiz gerekmektedir. Öteden beri bilinen bir gerçektir ki, bu bölge Seyyidler ve şerfiler²⁸ açısından oldukça zengin bir bölgedir. Ortadoğu²⁹ coğrafyasında neredeyse her aile Hz. Muhammed soyundan geldiğini iddia etmekte ve bir soy ağacı ile soyunu Hz. Peygambere dayandırmaktadır. Bu yüzdendir ki gerçeklerin gün yüzüne çıkartılabilmesi için son halife olduğunu ilan eden el-Bağdadinin de soy kütüğünün ciddi bir araştırmaya tabi tutulması gerekmektedir. Böyle bir çalışmanın örgütün ileri sürmüş olduğu halifenin kureyşliliği tezinin doğruluğunun ortaya konulması açısından gerekli olacağı kanısındayız.

2.2.2. Cihada Davet

DEAŞ'ın *Dabiq* dergisinde üzerinde durduğu en önemli ikinci konu cihat kavramıdır. Örgüt Müslümanların seçme özgürlüğü bulunmadığını ve herkesin hilafet makamına biat etmesi gerektiğini vurgularken kesinlikle pasifizmi kastetmemektedir. Aksine eylemsizliği eleştiren bir söylem ortaya koyarken İslam devletine biat eden herkesi tüm alanlarda açıkça cihada katılmaya çağırılmaktadır. Örneğin yedinci sayıda yer verilen "İslam kılıç dinidir, pasifizmin değil"³⁰ başlıklı makalede küffara karşı mücadele etmenin bir zorunluluk olduğu vurgulanmıştır. Dergide cihat kavramı yazılar ile işlenirken görseller ile de cazip hale getirilmeye çalışılmıştır.

İslam'ın bir sulh dini olduğu yorumunun aksini savunan DEAŞ bu fikre yakın duran tüm ideolojileri ve cemaatleri düşmanlar olarak ötekileştirmiştir. Vaat edilen kesin bir zafer için kararlılıkla hareket edileceği vurgulanmış ve bu kutsal amaca ulaşmada kendileri başarılı olamasa bile daha sonra gelen nesillerin bu işi başaracağını belirtmiştir. DEAŞ'ın literatüründe

²⁶ Dabiq, "The World Has Divided Into Two Camps", 10.

²⁷ Salih, - Göksun, *Deaş'ın Medya Stratejisi*, 48.

²⁸ *Seyyid* terim olarak "şerefli, asil soylu, onurlu, kutsal, mübarek" mânasına gelen şerîf ile (çoğulu eşrâf, şürefâ) birlikte "nesl-i pâk-i Muhammedî'ye mensup olup yüceltmiş olan" anlamında Hz. Peygamber'in Hz. Ali ile Fâtıma'dan doğan torunlarıyla onların soyundan gelenler için unvan olarak kullanılmıştır. Hem baba hem anne tarafından Hz. Ali'nin soyundan gelenlere aynı zamanda "seyyidü's-sâdât" (tabâtabâ) denilir. *Tâcü'l-'arûs*, "tbtb" md.; E12 [İng.], III, 950; Ayrıca daha geniş bilgi için bkz; <https://islamansiklopedisi.org.tr/seyyid>

²⁹ Orta Doğu, Afrika-Avrasya'da genellikle Batı Asya'yı (Güney Kafkasya hariç), tüm Mısır'ı (çoğunlukla Kuzey Afrika'da) ve Türkiye'yi (kısmen Balkanlar'da) kapsayan kıtalararası bir bölgedir. https://tr.wikipedia.org/wiki/Orta_Do%C4%9Fu

³⁰ Dabiq, "İslam is the Religion of the Sword Not Pacifism" 7 (ts.), 20.

Cihat terimi ile ganimet³¹ ve fey³² terimleri çoğunlukla yan yana kullanılarak özellikle gelir seviyesi düşük olan bireylerin bu yolla servete kavuşabilecekleri imajı verilmeye çalışılmıştır. Bu sadeye de cihat cazip hala getirilmiştir. Ayrıca feyin ve ganimetin Müslümanlar için meşru kazançlar olduğu vurgulanırken tarım işleriyle uğraşmak Müslümanları cihattan alıkoyacağı için hoş karşılanmamıştır. Hz. Muhammed'in ganimet elde etmek için savaşmadığı, ganimetin zaferlerin bir sonucu olarak kazanıldığı belirtilmiştir. DEAŞ kadınları da savaşta elde edilen bir ganimet olarak görmüş, cariyeliğin ve köleliğin faziletleri konusunda vaizlerine vaazlar vermiştir. Hazırlanan reklam broşürlerinde ve videolarında sloganlaştırılmış dinî söylem ağır basarken dinî pratiklere ilişkin görsel kullanımı ise çok sınırlı tutulmuştur. Askerî hedefler daima ilk sırada yer alırken, Dini altyapının dünyadaki "görünür" karşılığı cihat olarak servis edilmiştir.³³

Her ne kadar DEAŞ, İslam'ın bir barış dini olmadığını aksine cihat dini olduğunu savunsa da "İslam" kelimesinin etimolojik tahlili yapıldığında örgütün görüşünün doğru olmadığı anlaşılacaktır. Çünkü silm (selm) kökünden türemiş olan İslâm'ın etimolojisini yapan ilk âlimlerden İbn Kuteybe kelimeyi "boyun eğmek ve iradî olarak uymak suretiyle barış ortamına girmek", İbn Manzûr da "boyun eğmek (inkıyâd) ve itaat etmek" şeklinde açıklamıştır. Sonraki kaynaklara gelindiğinde ise genellikle daha erken dönemde yapılan bu tanımlamalar kabul edilmiş, "sulh ve selâmet gayesiyle boyun eğmek, tâbi ve teslim olmak" mânaları öne çıkarılmıştır.³⁴ İslâm'ın "sulh" ve "barış" dini olduğuna dair Kur'ân-ı Kerim onlarca ayet vardır. Ancak DEAŞ, ayet ve hadisleri kullanırken, öncesini ve sonrasını dikkate almaksızın bağlamından koparmakta, konuyla alakalı diğer delilleri karartmakta ve dinin temel amaçlarını dikkate almaksızın yorumlamaktadır.³⁵ DEAŞ Kur'an'a lafızcı bir yaklaşımla baktığı için Kur'an'ın evrensel barışçıl mesajlarını görmezlikten gelmiş ve onu savaş tellallığı yapan bir kitaba dönüştürmüştür.

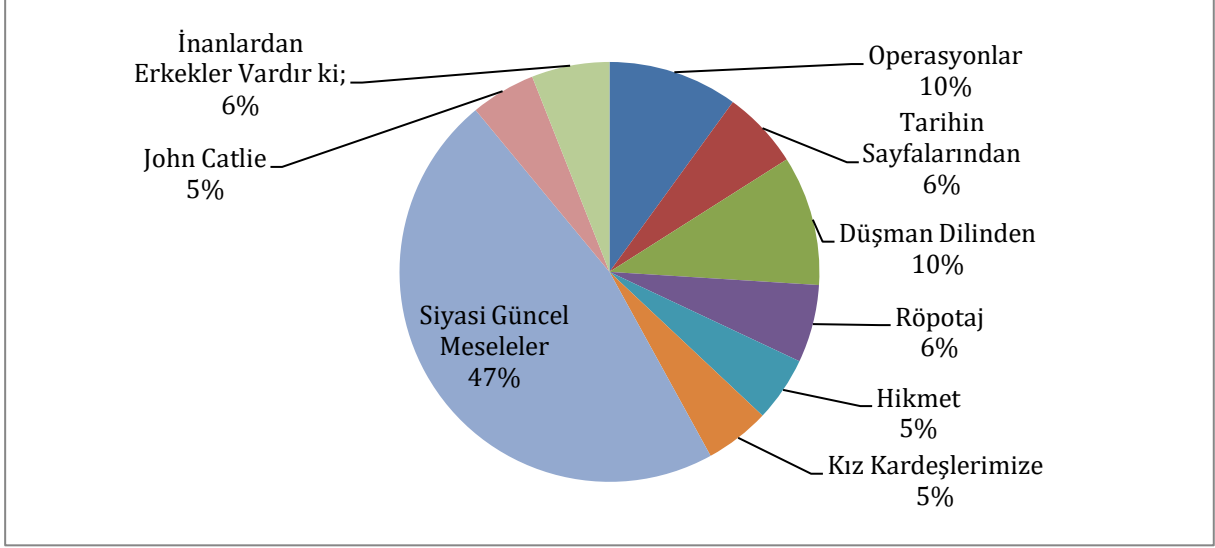
³¹ Ganimet kelimesi (çoğulu ganâim) sözlükte "bir şeyi zorluk çekmeden elde etmek" demektir. İslâm hukukunda, "müslümanların savaş yoluyla gayri müslimlerden ele geçirdikleri esirler ve her türlü mal" şeklinde tanımlanmakla birlikte ganimeti savaşta düşman askerlerinden elde edilen menkul mallara hasreden veya kısmen farklı şekilde tarif eden fakihler de vardır. Ayrıca Bakınız; <https://islamansiklopedisi.org.tr/ganimet>

³² Fey sözlükte masdar olarak "geri dönmek, şekil değiştirmek", isim olarak "gölge, öğle vaktinden sonraki gölge" anlamlarına gelir. Terim olarak gayri müslimlerden alınan haraç, cizye, ticarî mal vergisi (uşûr) ve diğer bazı gelirleri ifade eder. Ayrıca daha geniş bilgi için bkz; <https://islamansiklopedisi.org.tr/fey>

³³ Salihî, - Göksun, *Deaş'ın Medya Stratejisi*, 49.

³⁴ "İSLÂM", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 05 Şubat 2023).

³⁵ Din İşleri Yüksek Kurulu - Ve Dini Referansları, *DAİŞ'in Temel Felsefesi ve Dini Referansları Raporu* (Ankara, 2015), 19.

Tablo1: Dabiq Dergisindeki Yazıların Kategorik Dağılımı

Kaynak: <http://www.setav.org/assets/uploads/2018/01/98.-DAES%CC%A7-tamrapor.pdf>

2.2. En-Nebe Dergisi

DEAŞ, cihadın teknolojik ve askeri alanda olduğu gibi, yeni medya olarak isimlendirdiğimiz dijital dünyanın her alanında da yapılması gerektiğini savunan bir örgüttür. Önceleri propagandayı kaset ve CD'ler vasıtasıyla gerçekleştiren örgüt, daha sonra belirli bölgelere basın büroları kurarak faaliyetlerini buralardan sürdürmüştür. Ayrıca Halep başta olmak üzere kontrolü altında bulunan birçok noktada oluşturmuş olduğu bu basın büroları sayesinde halka istediği bilgileri yayma fırsatını bulmuştur. Bu yeni basın noktalarında dağıtılan *En-Nebe* dergisi DEAŞ'ın Arapça olarak çıkardığı dergisidir. Nebe Arapça rapor/haber anlamına gelmektedir. DEAŞ, *En-Nebe* Dergisini yürüttüğü faaliyetler ile ilgili bölge halkına haftalık bilgi vermek amacıyla kullandı. Bu yüzden dergi haftada bir yayımlanmıştır. Çoğunlukla 15-16 sayfadan oluşan dergi daha çok iç kamuoyunu aydınlatma amacı gözetmiştir.³⁶ Derginin içeriği DEAŞ'ın gerçekleştirdiği operasyonlar hakkında verilen bilgilerden meydana gelmiştir. Bunun yanı sıra her sayıda dini içerikli makaleler, haberler, araştırmalar ve DEAŞ üyeleri ile yapılan röportajlardan oluşan bölümler yer almıştır. Dergide "Heykeller ve Semboller" veya "İslam Dini ve Müslümanlar" gibi yazı dizileri de mevcuttur. Bu tür yazı dizilerinde DEAŞ'ın ideolojisine göre olaylar yorumlanmış ve bu ideolojiyle bağdaşmayan günümüz Müslümanlarının inanışları kötülenmiştir.³⁷

2.2.1. DEAŞ'ın Nebe Dergisinde İşlediği Ana Konular

DEAŞ'ın kendi halkını bilgilendirmek amaçlı çıkardığı *En-Nebe* dergisinde "düşman" öznesi ön planda tutulmuştur. Ayrıca dergide yayınlanan haberlerin dili birleştirici olmaktan daha ziyade ötekileştirici ve kutuplaştırıcıydı. Örgütün anlam dünyasında "ılımlı Müslüman" gibi kategorik ayrımların olmadığı görülmektedir. DEAŞ'ın itikat anlayışına göre hilafet toprakları dışında yaşamını sürdüren ve kendisine biat etmeyen herkes düşman ve kâfirdir. Bu sebeple hilafet sınırları dışında bulunan her yer ve herkes ile savaş pozisyonunda olunmalıdır. Çünkü bu beldeler Dârülharp'tir. Bu düşünceden hareket eden örgüt Hz. Peygamber'in bazı hadislerini de

³⁶ Salihi, "İşid, Şiddet ve Propaganda", 405.

³⁷ Salihi, - Göksun, *Deaş'ın Medya Stratejisi*, 24.

kendi görüşüne uyacak şekilde tevil etmekten geri durmamıştır. Örgüt yayınladığı haberler vasıtasıyla Müslümanları İslam Devleti topraklarına göç etmeye ve bu topraklarda kalıcı olabilmek ve gerçek İslam'ı yaşayabilmek için cihat etmeye davet etmiştir. DEAŞ'ın canlı bomba saldırılarını konu alan haberlerden bu saldırılar sonucu ölen sivillerin “hilafet toprakları” dışında yaşadıkları ve “hicret” etmeyi düşünmedikleri için müşrik ve düşman olarak öldükleri düşüncesinde oldukları anlaşılmaktadır. Bununla beraber sivillere yönelik canlı intihar eylemleri cihat operasyonları kapsamında değerlendirilmiştir. DEAŞ'ın ideolojisine göre İslam Devleti dışındaki devletler “tağutlar” eliyle idare edildiği için bu ülkelere saldırı, onlar halifeye biat edinceye kadar meşru haktır.³⁸

Şiddeti temel ilke edinen *En-Nebe* dergisinin kırk yedinci sayısının kapak resminde “müşrikleri gördüğünüz yerde öldürün” şeklinde bir ifade yer almaktadır. Bahsi geçen bu ifadeden hareketle “Müşrik düşmanların kimler olduğu ve onlarla nasıl bir mücadeleye girilmesi gerektiği gibi sorular gündeme gelmektedir. Örgütün hayat felsefesine göre sözü edilen müşrikler en yalın ve basit ifade ile tağutun yandaşı idareciler ve onların yönetimi altında yaşamayı tercih eden herkestir. Dergideki yazılarda “şiddet” vurgusunda olduğu gibi “tağut” kavramı da ön plana çıkarılmaya çalışılmaktadır. Tağut terim anlamı itibariyle haddini aşan anlamına gelse de örgütün literatüründe: Allah'ın kanunlarına tabi olmayan, beşerin ortaya koymuş olduğu yasalara göre devleti yöneten idarecilerdir. Görüldüğü üzere DEAŞ tağut tanımlaması noktasında oldukça katı bir tavır sergilemektedir. İsmail Haniye ve Muhammed Mursi gibi İslami referanslarla siyaset yapan liderler sapkın tağutlar taifesinden kabul edilmişlerdir. Bu liderlerin şeytanın taifesinden olmasının nedeni onların Allah'ın en önemli emri olan cihadı bırakıp Şeytan ürünü olan demokratik sistem içinde çözüm bulmaya çalışmış olmalarındadır.³⁹

Tablo2: *En-Nebe* Dergisindeki Yazıların Kategorik Dağılımı

Toplumsal ve Dini Meseleler	Güncel ve Siyasi Meseleler	Örgüte Davet	Konuşmalar
Ziraat merkezinden çiftçilere yardım	Demokrasi ile mücadele (Belçika saldırısı)	Hicret	Tiranlar ile seküler bilim adamlarının ilişkisi
Kadın-erkek ilişkisi	Hilafet Devleti'nin Horasan (İran) vilayetindeki kazanımları	İki cephede savaş, mürtedler ve aile... ve zafer	Müslümanlar Darül İslam'a göç etmeli
Semboller ve heykeller	Suriye'de Türkiye Rusya yakınlaşması	Allah yolunda cihadın en önemli amaçları	En önemli hükümler: Zekat ve fitir
İslamiyet ve İslam ümmeti	Aşiret bağları ve ümmetçilik		Ölümün farkındalığı ve inkarının günahı

Kaynak: <http://www.setav.org/assets/uploads/2018/01/98.-DAES%CC%A7-tamrapor.pdf>

2.3. DEAŞ'ın Türkçe Yayın Yapan Dergisi *Konstantiniyye*

³⁸ Salihi, - Göksun, *Deaş'ın Medya Stratejisi*, 26.

³⁹ *En-Nebe* 23 (ts.), 8.

Konstantiniyye dergisinin çıkartılmış olması DEAŞ'ın propaganda faaliyetlerinin Türkçe ayağını meydana getirmiş olmasından dolayı örgüt adına atılmış önemli bir adımdır. El-Hayat Medya çatısı altında “Türk masası” aracılığıyla dizayn edilen dergi Haziran 2015'te dijital ortamda ilk yayın hayatına başlamıştır. Ancak bölgedeki gelişmelere bağlı olarak fazla bir ömrü olmayan dergi toplamda yedi sayı olarak çıkartılabilmiş ve Ağustos 2016 tarihte son bulmuştur. DEAŞ, bu dergiyle, Türkiye'deki hedef kitlenin bilgilendirilmesini ve Türkiye'deki insanların örgüte karşı olan ön yargılarının ortadan kaldırılmasını ve Türkiye'deki örgüte yönelik karalama politikalarının önüne geçebilmesini hedeflemiştir.

Derginin adının *Konstantiniyye* olarak seçilmiş olması bilinçli olarak yapılmış bir hamledir ve derginin her sayısının önsözündeki Konstantiniyye'nin fethinin gerçekleşmesi için Allah'a dua edilmesinin de özel bir anlamı vardır. Ayrıca, derginin tüm sayılarının içindekiler bölümünde, Hz. Muhammed'e ait olduğu bilinen “Konstantiniyye mutlaka feth olunacaktır.” hadisi yer almaktadır. Konstantiniyye ismi İstanbul'un Arapçadaki karşılığıdır. Osmanlı imparatorluğu yıllarında bu şekliyle yaygın olarak kullanılmıştır. Konstantiniyye olarak kastedilen İstanbul, tarihsel açıdan Hz. Muhammed'in hadisinde yer alırken ve onu feth eden komutan ve ordusu övülürken, Hz. Muhammed'in ölümünden sonra ise birçok Müslüman komutan tarafından bu övgüye layık olabilmek için kuşatılmasına rağmen ancak Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilebilmiştir. Meseleye DEAŞ ekseninden baktığımızda 1453 yılında İstanbul'un Müslüman Türk milleti tarafından fethedilmiş olmasına rağmen, Türkiye Cumhuriyeti'nin DEAŞ tarafından tağut bir devlet olarak görülmesi nedeniyle, yeniden fethedilmesinin zorunlu olduğu vurgulanmakta ve bu zaferin DEAŞ'a nasip olması için dua edilmektedir. Bu söylem ayrıca örgütün Türkiye'ye saldırma ve İstanbul dâhil belli toprakları ele geçirme amacı taşıdığı mesajını da vermektedir. Nitekim dergisinin çıkış döneminin 2015 yılında Suruç, ardından Ankara Garı, Sultanahmet ve Beyoğlu'ndaki terör eylemleri, Haziran 2016'daki İstanbul Atatürk Havalimanı saldırısı gibi örgütün Türkiye'de gerçekleştirmek istediği kanlı terör eylemleriyle aynı tarihlere denk geliyor olması da tesadüfi değildir.⁴⁰

Konstantiniyye dergisinin birinci sayısı Haziran 2015'te “Konstantiniyye'nin Fethi” başlıklı yazıyla ve önsözünde ise “Rabbimizden bize bu konuda muvaffakiyetler vermesini diliyoruz. Ve bugüne kadar İslam Devleti'ne km'lerce alanı savaş ve silahla bahşeden Rabbimizden derginin adını verdiğimiz Kostantiniyye'nin savaşız ve kansız bize kapılarını açmasını diliyoruz. Ya Rabbi Resulullah'ın bahsetmiş olduğu İstanbul'un fethini bize nasip et.”⁴¹ Şeklinde dua ile yayın hayatına başlamıştır.

Konstantiniyye dergisinin misyonu şu şekilde ifade edilmiştir:

“Aylık olarak yayınlamayı hedeflediğimiz bu dergimizde de özellikle Türkiye'deki Müslümanların İslam Devleti hakkında merak ettiği konulara değineceğiz. Şüphe ve bidat ehli insanların İslam Devleti'ni yanlış tanıtmalarına fırsatı vermeyeceğiz. Bu anlamdaki şüphelerine cevap vererek İslam Devleti'ne iftira atmalarına mahal bırakmayacağız. İlmi ve siyasi birçok konuya değinerek özellikle halkımızı akidevi, fıkhi, siyasi ve menheci konularda bilgilendirerek Selefî Salihli'nin akidesi ve usulünü tanıtmaya gayret edeceğiz.”⁴²

DEAŞ, *Konstantiniyye* dergisinin çıkartılış amacını Türkiye'deki Müslümanların sözde İslam Devleti hakkında merak ettiklerini aydınlatmak için olduğunu söylese de gerçek amaç bu

⁴⁰ Necati Alkan, *El Kaide'den İsid'e Din Şiddet ve Terörizm* (Karınca, 2016), 14.

⁴¹ Konstantiniyye, “Konstantiniyye'nin Fethi” 1 (ts.), 3.

⁴² Konstantiniyye, “Önsöz, Konstantiniyye” 1 (ts.), 3.

değildir. *Konstantiniyye* dergisini diğer dergilerden farklı kılan ise doğrudan Türkiye'deki rejimi hedef almasıdır. Bu dergideki makaleler tamamen örgütün propaganda stratejisi çerçevesinde oluşturulmuş ve bir amaca hizmet etme gayesi içerisindedir. Örgüt düşman sınıfında konumlandığı Türkiye Cumhuriyeti'nin kurumlarına bu dergi üzerinden saldırmakta, tabanına bu dergi üzerinden mesaj vermekte hatta motivasyon sağlamaktadır.⁴³

Konstantiniyye dergisinin çıkması noktasında üzerinde durulması gereken diğer bir nokta ise derginin sadece Türkiye devletini değil dünyanın dört bir köşesinde Türkçe konuşan insanları hedef almış olmasıdır. Hedef alınan kitlenin ezici çoğunluğu Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşarken; dünyanın farklı coğrafyalarına yayılmış bulunan ve özellikle de Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, İngiltere gibi ülkelerdeki göçmen statüsünde olan Türkleri kendisine hedef seçmiştir. Hali hazırda Batılı ülkelerde hayatlarını devam ettiren Müslümanlar topluma uyum sağlarken kültürlerini, dillerini ve inançları yaşaya bilme/ koruyabilme gibi konular da bir takım problemler yaşamaktadırlar. Bilhassa dini hassasiyetleri bulunan kişilerin Avrupa'daki mevcut İslamofobik davranışlar nedeniyle toplumdan soyutlanmalarına, yani ötekileştirildiklerine tanıklık edilmektedir. Bu nedenlerden ötürü DEAŞ'ın *Konstantiniyye* dergisi eliyle yaptığı propaganda faaliyetini değerlendirirken sadece Türkiye merkezli olmadığını, Türklerin yaşadığı diğer ülkelerin de hedef olarak seçildiğini mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

DEAŞ ile mücadele sürecinde karşı-söylem geliştirilmesi noktasında önem taşımaktadır. Ayrıca Avrupa metropollerinde kimlik ve entegrasyon sorunu yaşayan insanların El KAİDE ve DEAŞ gibi dini motifli terör örgütlerinin propagandalarına karşı açık hale geldiklerine de dikkat edilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan örgütün hitap ettiği kitleyi en temelde ikiye ayırmak mümkün görünmektedir. Birinci kitle düşman tanımlanan ve mutlak suretle yok edilmesi gereken kitledir ki, bu kitle DEAŞ tarafından tekfir edilmiş olanlardır. İkinci kesim ise örgütün faydalanmak amacıyla hedef aldığı kesimdir. Bu grup radikalize edilerek ve var olan farkındalıkları devamlı kaşımak suretiyle çoğaltılarak DEAŞ sempatanlığı yaratılmakta ve bu kişilerin yaşadıkları ülkeleri terk ederek Suriye Irak ekseninde yer alan İslam Devleti'nin vatandaşları olmaları amaçlanmaktaydı.⁴⁴

Konstantiniyye dergisinin yayın hayatı 24 Ağustos 2016 tarihinde sona erdi. Bu tarihe kadar yedi sayı çıkartılabilen dergi bu tarihten sonra yayın serüvenini tamamlamış oldu. Bunun nedeni ise Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) 24 Ağustos 2016 tarihinde başlattığı Fırat Kalkanı Harekâtı (FKH) kapsamında Ekim 2016'da Dabık köyü ve etrafını DEAŞ unsurlarından tamamen temizlenmiş olmasıdır. Örgütün uğramış olduğu bu hezimet dergiler aracılığıyla inşa ettiği mitlerin de çöküşüne neden oldu. İçinde bulunmuş olduğu bu kaostan bir çıkış yolu arayan örgüt yeni bir ivme kazanmak adına *Konstantiniyye* dergisinin yayınlarına son verirken İngilizce yayımlanan *Dabiq* dergisinin de ismini *Rumiyah* olarak değiştirdi. *Dabiq* dergisinin son sayısı Temmuz 2016'da yayımlanmış ve ardından onun yerini Eylül 2016'da *Rumiyah* dergisi almıştır.⁴⁵

2.3.1. DEAŞ'ın *Konstantiniyye* Dergisinde İşlediği Ana Konular

⁴³ Özkan Dede - Yunus Emre Tansü, "İŞİD Terör Örgütü'nün Türkiye'deki Dijital Propagandası: Konstantiniyye Dergisi", (2020), 8.

⁴⁴ Alkan, *El Kaide'den İŞİD'e Din Şiddet ve Terörizm*, 12.

⁴⁵ Salihi, - Göksun, *Deaş'ın Medya Stratejisi*, 34.

Taliban örgütünün tarihi eserleri tahrip ederek kültürel mirası yok etme çabasına bezir bir tutumu DEAŞ'ta göstermiş ve ele geçirdiği bölgelerdeki tüm tarihi eserleri “putların yıkılması” başlığı altında kutsallaştırılmaktadır. Bu durum dünya kamuoyunun çok sert tepkisini çekmesine rağmen DEAŞ, daha önce sivillerin öldürüldüğü terör eylemlerini “istişhadi operasyon” şeklinde yüceltmesi gibi bu eylemini de cihadın bir parçası olduğunu sempatanlarına anlatma yoluna gitmiştir.

Dergide yer alan makalelerin ortak noktası DEAŞ'ın diğer dergilerin de olduğu gibi şiddet övgüsüdür. Gerçekte örgütün şiddet eylemleri yazılarda kullanılan baskıcı ve dayatmacı dilin icraata dönüşmüş halidir. Farklı düşüncelere yaşam hakkı tanımayan bir dünya görüşüne sahip olan örgüt üyeleri, gerçek hayatta bunu pratiğe dökme noktasında hiçbir tereddüt göstermemekteydiler. Pasifizm, diyalog, barış ve eylemsizlik kavramları DEAŞ'ın kabul etmediği hatta hor görüp küçümsediği kavramlardı. Bu pasif duruşun aksine harekete geçmek, eylemde bulunmak, savaşmak ve kan akıtmak övgüye değer durumlardı. Sürekli eylem çağrısında bulunan örgüt bununla grup kimliğini canlı tutmanın ve pekiştirmenin gayreti içerisinde olmuştur. Mısır'daki Müslüman Kardeşlere yöneltilen en provokatif eleştirilerden biri şiddeti bir yöntem olarak kabul etmemeleri olmuştur. Derginin altıncı sayısındaki yazının “İhvan ve Pasifizm” başlıklı bölümünde “Müslümanları cihada çağırmak yerine İhvan, tarih boyunca, onları pasifizme davet etmiş ve hatta kâfirlere korku salmanın İslam'ın bir parçası ve bunu inkâr edenin kâfir olmasına rağmen “terörizmi” kınamamıştır.”⁴⁶ Denilmek suretiyle ihvan hareketi eleştirilmiştir. Dolayısıyla DEAŞ sadece savaşı ve şiddet kullanımını değil, düşman topluluklara korku salma yöntemi olarak terörü de övmektedir. Terörü meşrulaştırmakta zorlanan örgüt, yine dini kaynaklara başvurarak gerekçeler bulmaya çalışmıştır. Bu istikamette “İslam dini hiçbir gün barış dini olmadı. İslam dini cihat dinidir. Zira sizin peygamberiniz âlemlere rahmet olarak kılıçla gönderildi ve sadece Allah'a kulluk edilene kadar savaşmakla emrolundu.”⁴⁷ denilmektedir.

Ebubekir Bağdadi'nin Musul'da yaptığı bir konuşmada sarf ettiği bu ifadeler örgütün şiddet ile nasıl kendisini özleştirdiğini ve dini nasıl araçsallaştırdığını göstermesi bakımından önemlidir. Örgüt inşa ettiği çarpıtılmış ve yozlaştırılmış anlam dünyasında şiddet eylemlerini hayatın normal seyri içerisinde bir parçası olarak görmüştür. Bu sebepten ötürü dergide yer alan makalelerin yanı sıra görsellerin neredeyse tamamı şiddet içeriklidir. DEAŞ'a göre sadece erkekler değil kadın ve çocuklar da şiddet eylemlerinde görev alabilirler. Şiddet ve terörün övülmesinde ve hayatın bir parçası olarak kabul edilmesinde DEAŞ'ın gösterdiği yaklaşım kendisinden farklı bir ideolojiye sahip olsa da PKK ile benzerlik göstermektedir. Her iki örgüt de “kurtuluş” mücadelesi adı altında toplumsal değerlerin içlerini boşaltarak sömürmüştür. Kadın, erkek ve çocuk ayrımı gözetmeksizin kendi ideolojilerine inan herkesin eline silah vererek kanlı eylemlerinde kullanmışlardır.⁴⁸

Tablo3: Konstantiniyye Dergisindeki Yazıların Kategorik Dağılımı

Yayın Tarihi	Kapak Konusu	Mesajı
--------------	--------------	--------

⁴⁶ Konstantiniyye, “İhvan ve Pasifizm” 6 (ts.), 24.

⁴⁷ Konstantiniyye, “Gerek Hafif Gerekse Ağır Olarak Savaşa Çıkın” 2 (ts.), 24.

⁴⁸ Salihi, - Göksun, *Deaş'ın Medya Stratejisi*, 39-40.

Haziran 2015	Konstantiniyye'nin Fethi	DEAŞ hedefleri arasında Türkiye'nin de olduğu mesajını vermektedir.
Temmuz 2015	Hilafetle Savaşmak Riddet Midir?	Suriye'de Türkiye tarafından desteklenen gruplar hedef alınmaktadır.
Eylül 2015	İstişhadi Operasyonların Caizliği ve Fazilet	Terör örgütü destekçileri canlı bomba eylemi düzenlemek için teşvik edilmektedir.
Aralık 2015	Sen Onları Birlik Sanırsın, Oysa Kalpleri Paramparçadır	DEAŞ'ın farklı dinlerden ve ülkelerden çok sayıda düşmana karşı mücadele verdiği mesajı verilmektedir.
Ocak 2016	Küfredenler ise Tağutun Yolunda Savaşırlar	Türkiye'deki demokratik ve laik düzen, Meclis ve ordu gibi kurumlar hedef alınmaktadır
Nisan 2016	Mürted Kardeşler	Müslüman Kardeşler'in siyasi ve dini duruşu hedef alınmaktadır.
Ağustos 2016	Küfür Risaleleri	Türkiye'deki Nur Cemaati'nin siyasi ve dini duruşu hedef alınmaktadır.

Kaynak: <http://www.setav.org/assets/uploads/2018/01/98.-DAES%CC%A7-tamrapor.pdf>

2.4. DEAŞ'ın Çok Dilli Dergisi *Rumiyah*

Fırat Kalkanı Harekâtı (FKH) kapsamında Cerablus, Dabık ve el-Bab bölgelerinin DEAŞ'tan temizlenmesi sonrasında örgüt, yayınlarında yeniden düzenlemeye gitmek zorunda kaldı. DEAŞ Türkçe yayımladığı dergiye *Konstantiniyye* adını vererek İstanbul'u hedeflerken İngilizce dergisine *Dabiq* adını vermişti ve böylece Haçlılara karşı savaştığı mitini kurgulamıştı. Türk ordusunun bu mitleri yıkmasının ardından DEAŞ hedefini daha da uzağa, Roma'ya doğru çevirdi.⁴⁹

Rumiyah Arapça karşılığı Romalılaştırılmış anlamına gelmekte olup Türkçe karşılığı Roma'dır. DEAŞ'ın propaganda amaçlı kullandığı çok dilli çevrimiçi dergisidir. İlk olarak Eylül 2016'da İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusça, Endonezyaca ve Uygurca dâhil olmak üzere birçok dilde yayınlandı.⁵⁰

Dabiq dergisi gibi, her sayı Ebu Hamza el-Muhacir'e atfedilen şu alıntıyla kutsallaştırılıyordu:

“Ey Muvahhidler! Sevinin! Vallahi biz bu Cihat'ımızda Rumiye'nin (Roma) zeytin ağaçları altına varıncaya kadar dinlenmeyeceğiz.”⁵¹

Rumiyah dergisiyle birlikte örgüt dergi faaliyetlerini tek bir çatı altında bir araya getirmiş ve yayın periyodunu daha düzenli bir forma sokmuştur. Bu yeni dergi, Eylül 2016'dan Eylül 2017'ye kadar yayınlandı ve 13 sayı olarak çıkartılmıştır.⁵²

⁴⁹ Salihi, - Göksun, *Deaş'ın Medya Stratejisi*, 53.

⁵⁰ Bethan McKernan, “Isis' new magazine Rumiyah shows the terror group is 'struggling to adjust to losses' | The Independent | The Independent” (2016).

⁵¹ Thomas Joscelyn, “Town of Dabiq Falls to Turkish-Backed Forces | FDD's Long War Journal” (17 Ekim 2016).

⁵² Robert J. Bunker, “The Islamic State English-Language Online Magazine Rumiyah (Rome): Research Guide, Narrative & Threat Analysis and U.S. Policy Response”, *Terrorism Research Center EBook*, (01 Ocak 2019), 4.

Rumiyah dergisinin ikinci sayısının yayınlanmasıyla birlikte, DEAŞ'ın propaganda çabalarının iki temel eğilimle karakterize edilen stratejik bir yön değişikliğine maruz kaldığı görülmektedir. Bunun nedenlerinden ilki örgütün propaganda takımı ağır bir baskı altına alındı. Örneğin, Ebu Muhammed El Adnani ve Va'il El-Fayad gibi kilit figürlerin öldürülmesinin yansımaları örgüt ve yandaşları arasında bir baskı oluşturdu. İkincisi, örgütün propagandasındaki ana temalar, sahada alınan mağlubiyetlere göre yeniden ayarlanmak zorunda kaldı.⁵³

2.4.1. DEAŞ'ın *Rumiyah* Dergisinde İşlediği Ana Konular

Rumiyah dergisinin ilk sayısı, örgütün sözcüsü Ebu Muhammed el-Adnani'nin ölümünden sonra yayınlandı. Daha sonra örgüt daha küçük insan gruplarına yönelik bıçaklı saldırıların nasıl gerçekleştirileceğine dair ayrıntılı açıklamalar da dâhil olmak üzere, gayrimüslimlere yönelik saldırıları haklı çıkardığı derginin ikinci sayısını yayınladı. Ve bundan sonra dergiyi bir propaganda aracı olmaktan çıkartıp adeta militanlarına uzaktan talimatlar verdiği operasyonel bir araca dönüştürdü. Bu bağlamda Ekim 2016'da *Rumiyah* dergisi takipçilerine bıçaklı saldırılar düzenlemelerini tavsiye etti ve İslam tarihi boyunca cihatçıların Allah adına kâfirlerin boyunlarını ve değişik uzuvlarını kılıçla keserek ve onların kaba etlerini delerek vurduklarını savundu. Yine aynı şekilde dergi okuyucularına bıçakların kolayca elde edilip, saklanabileceğini ve vakti geldiğinde de ölümcül bir silaha dönüşebileceği tavsiyesinde bulundu.⁵⁴

DEAŞ toprak kaybettikçe alan hâkimiyetini de kaybediyordu ve böylece oluşturmaya çalıştığı halifelik miti de ütopyaya dönüşüyordu. Örgüt bu kötü gidişata dur diyebilmek ve yeniden moral üstünlüğünü elde edebilmek için tüm imkânlarını seferber etti. Bu durum örgütün vermiş olduğu mesajların şiddetinin ve içeriğinin de değişmesine neden oldu. Artık örgüt top yekûn bir savaş başlatmıştı ve bu savaşın en önemli medya ayağını oluşturan *Rumiyah* dergisi araçlığıyla şu şekilde çağrıda bulundu: Zorluk safları arındırır, bu nedenle "gerçek inananlar" toplanmalı, düşmanlarının eylemlerine aynı şekilde cevap vermeli ve ilahi olarak güvence altına alınmış zaferin peşinden gitmelidir.

DEAŞ sahada safları sıklaştırabilmek ve öldürülen elemanlarının yerlerini doldurabilmek için Kadın sempatizanlarını da cepheye çağırmaktan geri durmadı ve kadınları erkeklere karşı bir propaganda malzemesi olarak kullandı. Örneğin Kenya'daki kadın militanların (örneğin "Önsöz: Doğu Afrika'dan Bir Mesaj" ve "Operasyonlar") ve İslam tarihinden önemli kadınların (örneğin, "Sahabiyyat'ın Yaşamlarından Kararlılık Hikâyeleri") sadece ilham verici örnekler olarak değil, aynı zamanda erkekleri utandırmak ve onları cepheye çekmek için bir araç olarak kullanıldı.

Rumiyah dergisinde verilmek istenilen mesaja göre, Müslümanların (yani İD'in) karşı karşıya olduğu zorluklar karşılıklı şiddetle cezalandırılmalıdır. "Just Terror Tactics" Sadece Terör Taktikleri makalesi, DEAŞ destekçilerine, Inspire'in⁵⁵ "Açık Kaynak Cihat" bölümünü hatırlatan operasyonel tavsiyeler bile vererek bıçaklı saldırılarda bulunmaları çağrısında bulundu. Dahası, bu makale "yalnız kurt" terimini, bir propaganda savaşında semantiğin önemini ve DEAŞ'ın bu tür eylemleri doğası gereği meşru ve ahlaki açıdan haklı gösterme ihtiyacını

⁵³ Haroro J. Ingram, "Rumiyah, Issue 2 (English): Rallying the 'True Believers' as Hardship Purifies the Ranks", (10 Ekim 2016).

⁵⁴ Robin Wright, "The Hand of ISIS at Ohio State | The New Yorker" (Erişim 20 Ocak 2023).

⁵⁵ "Inspire" El-Kaide Terör Örgütü tarafından özellikle Batı Ülkelerinde yaşayan Müslümanları etkilemek için İngilizce olarak dijital ortamda yayınlanan dergidir.

yansıtan "adil terör operasyonları" ile değiştirdi (DEAŞ daha önce "adil terör" kavramını kullanmıştı.)⁵⁶ Bu durumu, Hz. Muhammed ve Sahabe'nin düşmanlarını cezalandırdığı örnekleri anlatan "Küffara Karşı Vahşet ve Şiddet" makalesiyle okuyucu nezdinde daha da güçlü hale getirdi.

Rumiyah dergisinin mimarları, Batı'daki birçok kişiye yabancı savaşçı olmaya veya yerli terörizme katılmaya ilham veren, anlam, güvenilirlik ve davranış değişikliği stratejilerini uygulamaya çalıştılar.⁵⁷

Rumiyah dergisinin ilk sayısının basımı uluslararası medya da tarafından gündeme taşınmıştır. Bu durum DEAŞ'ın ideolojisinin reklam edilmesini kolaylaştırırken aynı zamanda eylemin gerçekleşmesi kadar büyük bir propagandaya dönüşmüştür. Çünkü bu olay hedefteki topluluklarda DEAŞ tehdidinin tartışılmasına ve gündemde kalmasına neden olmuştur. Örneğin *Rumiyah* dergisinin beşinci sayısında ABD'nin Teksas eyaletindeki bir kilisenin görseline yer verilerek bu mekânın ideal bir terör hedefi olduğu belirtilmiştir. Mekânın açık adresi de yazıda yer almıştır. Bu tür açık hedef göstermeler örgüt açısından her ne kadar eylem maliyetine sebep olmasa da söz konusu mekânlarda güvenliğin artırılması ve gündelik yaşamın serbest kurallarının sıkılaştırılması gibi olumsuz sonuçlar doğurmuştur.⁵⁸

Derginin ana metnini oluşturan yazıların büyük bir bölümü cihadın fazileti ve cihadın yolundan sapanlara çağrı, Allah'ın hâkim olduğunu ve ne zaman öleceğini takdir ettiğini kabul etmek ve müminleri sabırlı olmaya davet etmek üzerine odaklanmış ve "Allah'ın ipine (Kur'an'a) sınımsız sarılın." ayeti kerimesi kullanılarak safları sıkılaştırma çabası güdülmüştür. Dikkat çekici bir şekilde, neredeyse her makaleye bir tür DEAŞ bayrağı grafiği konularak görsel anlamda okuyucu etkilenmeye çalışılmıştır. Özellikle kadınlar, zayıf ve yaşlılarla birlikte, du'a (namaz) yoluyla cihat etmeye teşvik edilmiştir.⁵⁹

DEAŞ'ın dijital yayın organı *Rumiyah* dergisi vasıtasıyla yaptığı eylem çağrılarında Avrupa'nın değişik ülkelerinden bazı cevaplar geldi. Konunun gereğinden fazla uzamaması için bir iki örnek vermekle yetineceğiz.

DEAŞ'ın eylem çağrısına ilk cevap Minto (Avustralya) şehrinden 10 Eylül 2016 tarihinde *Rumiyah*'ın ilk sayısı yayımlandıktan sonra geldi. DEAŞ'tan ilham alan ve radikal olduğunu açıkça ifade eden Khan, bir adamı büyük bir bıçakla karnından, göğsünden ve boynundan yaraladı. Olay yerinden kaçan saldırgan daha sonra polis tarafından yakalandı. Habere göre Khan bir süredir düzensiz davranışlarda bulunuyordu. Kur'an'ın cihat ayetlerini okuyor ve sokak vaazları dinliyordu. Adam saldırıda hedef alındı, çünkü Khan adamın Avustralya kültürünü somutlaştırdığını düşünüyordu.⁶⁰

Haber kaynaklarına göre elektronik bir kopyayı içeren Khan'ın evinde aşırılık yanlısı materyallerin bulunduğu iddia edildi. Yakın zamanda yayınlanan derginin ilk sayısının da DEAŞ bu yalnız kurtları Avustralyalılara saldırmaya çağırdı ve "Onları Brunswick, Broadmeadows,

⁵⁶ Dabiq 12 (ts.).

⁵⁷ Ingram, "Rumiyah, Issue 2 (English)".

⁵⁸ Salihi, - Göksun, *Deaş'ın Medya Stratejisi*, 58.

⁵⁹ *Rumiyah* 3 (ts.).

⁶⁰ Laura Banks vd., "Minto terror attack: Islamic radical Ihsas Khan had a plan to 'kill an Aussie', police will allege | Daily Telegraph" (2016).

Bankstown ve Bondi sokaklarında öldürün... Bıçaklayın, vurun..."⁶¹ mesajını verdi. Bu saldırının bu mesajdan sonra gerçekleştirilmiş olması DEAŞ'ın medya araçlarını nasıl bir eylemsel araca dönüştürdüğünü göstermesi açısından önemlidir.

Diğer bir saldırı da Amerika Birleşik Devletleri'nde 17 Eylül 2016 gerçekleştirildi: 22 yaşındaki Dahir Ahmed Adan, 17 Eylül 2016 Cumartesi akşamı Minnesota'daki St. Cloud Alışveriş Merkezi'nde alışveriş yapanlara saldırdı. Saldırı sırasında güvenlik görevlisi üniforması giyen Adan, iki bifttek bıçağıyla alışveriş yapan 10 kişiyi yaraladı. Saldırgan, DEAŞ tarafından sahiplenildi ve eylem Amaç medya grubu aracılığıyla hızla üstlenildi.⁶² Saldırı daha sonra *Rumiyah*'ın Ekim sayısında 'Operasyonlar' bölümünde şu şekilde yer aldı: Zilhicce'nin 15'inde, Hilafet'in bir askeri -kardeşimiz Dahir Adan- Haçlı koalisyonuna dâhil olan milletlerin vatandaşlarını hedef alma çağrılarına yanıt olarak Minnesota eyaletinde 10 kâfiri bıçakladı.⁶³

Üçüncü DEAŞ saldırısı, 16 Ekim 2016 Almanya'nın Hamburg kentinde bir köprü'nün yakınında saat 22.00'de genç bir erkek, yirmili yaşlarının başında bir adam tarafından bıçaklandı.⁶⁴ Yine bu saldırı da derginin Kasım sayısında yer aldı: Muharrem ayının 15'inde, bir Hilafet askeri, İslam Devleti'nin Haçlı koalisyonuna katılan ulusların vatandaşlarını hedef alma çağrısına yanıt olarak Hamburg şehrinde iki kâfiri bıçakladı.⁶⁵

Yukarıdaki saldırıların dışında DEAŞ, Brüksel (Belçika)—5 Ekim 2016, Ohio Eyalet Üniversitesi (Amerika Birleşik Devletleri)—28 Kasım 2016, Louvre, Paris (Fransa)—3 Şubat 2017, Stockholm (İsveç)—7 Nisan 2017, Queanbeyan (Avustralya)—6-7 Nisan 2017, : London Bridge & Borough Market (İngiltere)—3 Haziran 2017, Brighton (Avustralya)—5 Haziran 2017, Norte Dame, Paris (Fransa)—6 Haziran 2017, Barselona ve Cambrils (İspanya)—17 Ağustos 2017, : Brüksel (Belçika)—25 Ağustos 2017, gibi çeşitli bölgelerde "yalnız kurt" adını verdiği militanları eliyle eylemler gerçekleştirdi.⁶⁶

Bahsi geçen tüm bu eylemlerin ortak özelliği DEAŞ'ın *Rumiyah* dergisi aracılığıyla tavsiye ettiği bıçak aletinin bir silah olarak seçilmesi ve eylemlerin örgüt tarafından üstlenilerek yayın organında yer almasıdır. Bu örneklerden hareketle denilebilir ki, DEAŞ *Rumiyah* dergisi gibi yayın organları vasıtasıyla dünyanın en ücra köşelerine ulaşarak orada sempatizan ve militanlar edinmiş ve bu kişileri yine yayın organları eliyle eğitmiş ve onlara -yalnız kurtlar gibi- bir takım isimler vererek operasyonlarda kullanmıştır.⁶⁷

DEAŞ'ın *Rumiyah* dergisinde işlemiş olduğu temel konu diğer dergilerinde de olduğu gibi cihat konusuydu. Bu konuda Kur'an'dan ve Hz Peygamber'in sözlerinden deliller getirdiği ayet ve hadisleri kendi anlayışına göre yorumlama yoluna gittiği görülmektedir. Örgüt böylece haklı olduğunu ispat etmeye çalışmıştır. Örneğin Irak ve Suriye halkının başına gelenleri yorumlarken en sık kullandığı ayetlerden birisi olan "Hep birlikte Allah'ın ipine sınımsız sarılın. Parçalanıp

⁶¹ Banks vd., "Minto terror attack: Islamic radical Ihsas Khan had a plan to 'kill an Aussie', police will allege | Daily Telegraph" (2016).

⁶² "Program On Extremism Twitter'da", *Twitter* (2016).

⁶³ *Rumiyah*, "Operations" 2 (ts.), 34.

⁶⁴ Banks vd., "Minto terror attack: Islamic radical Ihsas Khan had a plan to 'kill an Aussie', police will allege | Daily Telegraph" (2016).

⁶⁵ *Rumiyah*, "Military and Covert Operations" 3 (2016), 44.

⁶⁶ Banks vd., "Minto terror attack: Islamic radical Ihsas Khan had a plan to 'kill an Aussie', police will allege | Daily Telegraph" (2016).

⁶⁷ Banks vd., "Minto terror attack: Islamic radical Ihsas Khan had a plan to 'kill an Aussie', police will allege | Daily Telegraph" (2016).

bölmeyin.”⁶⁸ ayetinde buyurulan emirden onların yüz çevirmeleri, bu emrin gereği olan Allah'ı hükmünde birlemekten, şeriatını ikame eden bir imamın sancağı altında toplanmaktan kaçınmaları ve bundan imtina eden kâfir taifelere karşı savaşmaktan yüz çevirmelerinden dolayı oldu diyerek, olayların sebebini dine dayandıran bir anlayış sergiledi.⁶⁹

Tablo4: Rumiyağ Dergisindeki “Yalnız Kurt” Çağrısı Yapan Yazıların Kategorik Dağılımı

Konu Başlığı	Kullanılan Görsel	Mesaj
“Kâfirin kanı sizin için helaldir. Öyleyse onun kanını dökün.	Kanla yazılmış yazı ve bıçak görseli	“Her birey silah ve bilgiye sahip olmasa da bulunduğu yerde terör eylemi gerçekleştirebilir”
“Terör Taktikleri”	Bıçak ve insan vücudunda hedef gösteren görsel	
“Terör Taktikleri”	Fransa'daki terör saldırısında kullanılan kamyonun görseli	
“Bıçak Saldırıları”	Çeşitli bıçaklar ve kalp görseli	
“Terör Taktikleri”	Yanan bina görseli	
“Terör Taktikleri”	İtfaiye, polis, ambulansın olduğu olay mahalli görseli	
“Kamyon Saldırıları”	Kamyon görseli	

Kaynak: <http://www.setav.org/assets/uploads/2018.01.98.-DAES%CC%A7-tamrapor.pdf>

3. DEAŞ'ın Kullandığı Sosyal Medya Araçları

Terör örgütleri interneti ve sosyal medyayı özellikle yaptıkları eylemleri paylaşmak ve fotoğraflarla desteklemek için kullanmaktadırlar. Aynı zamanda sosyal medya terör örgütleri tarafından yaptıkları eylemlerin ne derece hedeflerine ulaştığı konusunda bir değerlendirme unsuru olarak görülmektedir. DEAŞ gibi dini konuları kendilerinin eylem nesnesi haline getirmiş terör örgütleri internet kullanımını oldukça fazla gerçekleştirmektedirler.⁷⁰

DEAŞ tarafından kullanılan sosyal medya içerikleri ve pazarlama stratejileri örgüte yeni militanlar temin etmek için yapıldığı kadar diğer örgütlerin bağlılığını ve katılımını da hedeflemektedir. DEAŞ'ın sosyal medyayı şiddet içerikli resimleri servis etmek, potansiyel yeni savaşçıları etkilemek ve “yalnız kurt” saldırılarını teşvik etmek için kullanmış olması dikkat çekmektedir. Ancak asıl önemli olan bu etkinliklerin karmaşık çevrimiçi araçlar tarafından desteklendiğinin fark edilmesi olmuştur.⁷¹ Bu bölümde DEAŞ tarafından kullanılan Youtube, Facebook, Twitter ve Telegram gibi sosyal medya araçları hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

3.1. Twitter

⁶⁸ Al-i İmran, 103, “Kur'an'ı Kerim Diyanet İşleri Başkanlığı Türkçe Meali” (Erişim 21 Ocak 2023).

⁶⁹ Rumiyağ 5 (ts.), 4.

⁷⁰ Bülent SarıdiKen, “Deaş (İşid) Örneği ile Meya ve Terör İlişkisi”, *Social Sciences Studies Journal* 5/43 (01 Ocak 2019), 4653.

⁷¹ J. M. Berger, “How ISIS Games Twitter”, *The Atlantic* (16 Haziran 2014).

Twitter ve Facebook, DEAŞ'ın yeni medya içerisinde en çok tercih ettiği sosyal medya araçlarının başında gelmiştir. Ağ hesapları çoğu zaman kapatılmasına rağmen sürekli yeni hesaplar açarak bu mecralardaki faaliyetini sürdüren örgüt, dijital cihaz kapsamında duyuru ve videolarını ilgili sitelerdeki hesaplarında yayınlamakta ya da birçok Twitter ve Facebook hesabını hekleyerek etki alanını genişletmekteydi. 2015 Nisan'da Siber Halifelik adlı grubun TV5 Monde adlı kanalın Facebook hesabını ele geçirerek kapak fotoğrafına "Je Suis Charlie" kampanyasına atıf yaparak, "Je suİS" (Ben İslam Devletiyim) yazmış⁷² ve siber cihadın devam edeceğini duyurarak bu alanda DEAŞ'ın ne kadar etkili olduğunu göstermiştir.⁷³ Yine buna benzer bir şekilde ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı'na (CENTCOM) ait Twitter ve YouTube hesapları ele geçirilerek bu hesaplar üzerinden DEAŞ propagandası yapılmıştır.⁷⁴

Twitter'ın insanlarla iletişimi kolaylaştırmaya ve gündemi belirlemeye/takip etmeye yarayan hashtag⁷⁵ uygulamaları vardır. Twitter ana sayfa da belirtilen 'trendy topic'ler hashtag'lerle belirlenir. Hashtag'ler Twitter'ın geniş kitlelerin dikkatini bir konuya yönlendirmek ve kamuoyunu oluşturmak için kullandığı uygulamalardır.⁷⁶ Bu uygulamalar DEAŞ'ın siber cihadına olanak sağlaması için örgüt militanları/gönüllüleri tarafından aktif olarak kullanmıştır. Örneğin, 2014 yılının Haziran ayında Brezilya'da yapılmış olan Dünya Kupası için açılan hashtaglere bir dizi saldırı gerçekleştirilmiştir. #Brazil2014, #ENG, #France ve #WC2014 hashtaglerine tıklayan insanlar, DEAŞ liderliğinde cihada davet eden bir videoyu karşılarında bulmuşlardır.⁷⁷

Trend hashtaglerin manipüle edilmesine yönelik siber korsanlık faaliyetlerini gerçekleştiren örgüt, bu metot sayesinde Twitter'da kendisiyle ilgisi olmayan konular üzerinden bile dünyanın dört bir yanına sesini duyurabilmeyi başarmıştır. Örneğin 25 Haziran 2014 tarihinde "Kedinin İslam Devleti" (Islamic State of Cat) adlı bir Twitter hesabı üzerinden "Cihadın kedileri" (#catsofjihad) hashtagi ile başlatılan, elinde el bombası, silah veya dinamit bulunan sevimli kedi fotoğrafı paylaşımları, DEAŞ sempatizanları tarafından hızla benimsenmiştir.⁷⁸ Bu fotoğraflar aracılığıyla insanların zihnindeki yavru kedi imgesi cihat materyalleri ile bağdaştırılarak tersyüz edilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda fotoğrafların internet aracılığıyla dolaşımının sağlanması sayesinde örgüt propagandasını genişletme fırsatı yakalamıştır.

3.2. Facebook

Facebook ta Twitter gibi milyonlarca kullanıcısı olan ve en popüler sosyal ağlardan biri olması nedeniyle DEAŞ gibi İslamcı Terör örgütlerinin dikkatini çekmiştir. Ancak Facebook üzerinden açılan hesapların kimliklerinin ve iletişim halinde buldukları kişilerin kolaylıkla

⁷² Henry Samuel, "Isil hackers seize control of France's TV5Monde network in 'unprecedented' attack" (Erişim 21 Ocak 2023).

⁷³ Arzu Çakır, "İŞİD'den Şimdi de Siber-Cihat", *Amerika'nın Sesi | Voice of America - Turkish* (Erişim 21 Ocak 2023).

⁷⁴ Çakır, "İŞİD'den Şimdi de Siber-Cihat".

⁷⁵ Hashtag veya heştek (*Türkçe: diyez etiketi*) pek çok *mikroblog* ve *sosyal ağlarda* bir sözcük ya da sözün başına *kare işaret* veya diyez işareti (#) eklenerek oluşturulur. Mikroblog ve *Facebook, Google Plus, Instagram, Twitter* ve benzeri sosyal ağ servislerinde, "#" sembolünün kelime veya kelime grubunun önüne eklenerek oluşturulan bağlantılar, anlık bilgileri kategorize etmeye ve kitlelere ulaştırmaya yardımcı olur. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Hashtag>

⁷⁶ Günseli Bayraktutan vd., "Siyasal İletişim Sürecinde Sosyal Medya ve Türkiye'de 2011 Genel Seçimlerinde Twitter Kullanımı", (2014), 21.

⁷⁷ Ceyhun Kaan Karakaş, "DAEŞ Propagandasında Yeni Medya Kullanımı", *Marmara İletişim Dergisi* 28 (2017), 38.

⁷⁸ Frances Martel, "ISIS Now Selling Jihad With Twitter Account Full of Adorable Kittens" (2014).

tespit edilmesi ve Facebook'un yüz tanıma programı kullanıyor olması bazı İslamcı örgütlerin Facebook'a karşı önyargılı yaklaşmasına sebep oldu.

ABD İç Güvenlik Bakanlığı yayınladığı bir raporla teröristlerin Facebook'u, silahların kullanımı, bomba yapım tarifleri, operasyonel ve taktik bilgilerin paylaşılması gibi dört ana amaç çerçevesinde kullandığını tespit etmiştir. Ayrıca Facebook, aşırıcı sitelere ve çevrimiçi radikal içeriklere açılan bir kapı olarak görülmektedir. Cihatçı Terör Örgütleri Facebook'u genelde ideolojik mesaj vermek ve hedeflerine ulaşmayı kolaylaştıran bir bilgi hazinesi olarak kullanmışlardır. Örgütlere ait biri ofisiyel diğeri gayri resmî olmak üzere iki farklı türden hesabın bulunduğundan bahseden Weimann, resmî hesapların çoğunlukla medya ve foruma sahip sponsor gruplar üzerinden açıldığını, gayri resmî hesapların ise sempatanlar tarafından örgüt propaganda yapmak amacıyla oluşturulduğunu vurgulamıştır.⁷⁹

DEAŞ'ın kullanmış olduğu Facebook hesapları üzerinde araştırma yapmak erişilen hesapların bir kısmının fake olması, gruplara üye olamayanlar ya da o kullanıcının arkadaş listesinde olmayanların paylaşımları görme yetkisinin olmayışı ve İngilizce dışında dillerde açılmış olan hesapların sistematik biçimde kapatılmaları gibi nedenlerle oldukça zordur. Ancak bu zorluğa rağmen yine de en popüler Facebook hesapları tahlil edilebilmiştir. Greenbirds Measuring Importance and Influence in Syrian ForeignFighter Networks isimli araştırmanın sonucuna göre örgütün en popüler Facebook hesabı: Shayk Ahmad Musa Jibril'e aittir. Jibril, DEAŞ militanlarınca takip edilmesine ve onlar üzerinde büyük etkisi olmasına rağmen örgütü destekleyip desteklemediğine ilişkin kesin bir açıklama yapmamıştır. Bunun en büyük nedeni Jibril'in herhangi bir örgütü desteklemekten ziyade cihadı destekliyor olmasıdır. Aynı araştırmanın diğer sonuçlarına göre ikinci en popüler hesap Wake Up Oumma tır. Bunlara ilaveten DEAŞ'ı desteklediği bilinen ve bu nedenle 11 Temmuz 2014 tarihinde tutuklanan Musa Cerantonio'nun hesabı gerek etkinliği bilindiği için gerekse yüksek beğeni alması nedeniyle diğer bir popüler hesaptır. Ayrıca Islamic State Scholar ve WakeUp Ummah The Return Part 2 isimli hesaplar da örgütün diğer popüler hesaplarındadır.⁸⁰

DEAŞ, Facebook gibi sosyal medya ağlarını, gözyaşı, kan ve acıyla dramatikleştirilmiş ve bu ağlar üzerin mesajını tüm dünyaya pazarlamayı başarmıştır.

3.3. Youtube

Son on yılda birçok ücretsiz video paylaşım sitesi geliştirilmiş olsa da (Vimeo, Vevo, Dailymotion, Veoh ve Flickr) Youtube, en çok izlenen video oynatıcısı olarak hala ön plandaki yerini korumaktadır. Bu durumun farkında olan DEAŞ hazırlamış olduğu gazete, dergi ve broşür gibi yayınlar vasıtasıyla kamuoyunda belli bir etki yaratmış olsa da Youtube gibi büyük bir video oynatıcısı kanaldan hiç vazgeçmemiştir. Çünkü Youtube de yayınladığı videolarla çok daha fazla dikkat uyandırmayı ve uluslararası kamuoyunun gündemini meşgul etmeyi başarabilmiştir. Aslında terör örgütlerinin kendi eylemlerini kayıt altına alarak yayınlaması 1990'lara kadar uzanmaktadır. Düşük çözünürlüklü kasetler aracılığıyla örgütler dönemin imkânları dâhilin de propaganda çalışmaları yapmaktaydı. Bugün ise teknolojinin sağladığı imkânlardan çok daha iyi yararlanan örgütler hemen hemen tüm eylemlerini medyatik kanallar aracılığıyla yüksek çözünürlükte tüm dünya ya pazarlayabilmektedirler. Video prodüksiyonları da DEAŞ'ın medya stratejisinin en önemli ayaklarından birini oluşturmaktadır.

⁷⁹ Gabriel Weimann, "New Terrorism and New Media | Wilson Center" (2014).

⁸⁰ Esmâ Keskinçaya, "Irak ve Şam İslam Devletinin Yeni Medya Kullanımı", *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, (01 Ocak 2015).

Terör eylemi belli bir zaman ve mekânda cereyan etmektedir. Bunun kayıt altına alınması eylemin etkisini anlık olmaktan çıkararak zamana yayılmasına ve boyut değiştirmesine neden olmaktadır. Eylemin mesajının önceden planlanan formatta dolaşıma sokulması ve eylem üzerinden gerçekleşecek tartışmaların arzu edilen düzeyde ve çerçevede tutulması için de önemlidir. DEAŞ gerçekleştirdiği eylemleri kayıt altına almakla yetinmemiş belirli zamanlarda video çekmek için de eylem yapmıştır. Bunlar yapım hazırlığı olan, senaryosu önceden yazılmış ve oyuncularını belirlenmiş eylemlerdir. Bu eylemlerde ışık, ses ve diğer teknik altyapı profesyonelce kurgulanmıştır. Uluslararası kamuoyuna hitap eden bu videolar korku ve dehşetin kulaktan kulağa dolaşmasında ve terörün mesajının uzak diyarlara ulaştırılmasında oldukça etkili olmuştur. DEAŞ'ın propaganda videoları anlatım dili, teknik özellikleri, kullanılan görseller, simgeler ve metaforlar ile diğer örgütlerin çalışmalarından farklılık arz etmiştir.⁸¹

Video paylaşım sitelerinden sürekli olarak ölü ama ölümler çok mutlu görünen cihatçıların, şiddet içerikli unsurlarını paylaşan örgütün en çok izlenen videosu 17 Mart 2014 tarihinde paylaştığı Salil el-Sawarim adlı videosudur. Yaklaşık bir saat süren bu video bir günde 56.998 farklı Youtube hesabı tarafından izlenmiştir. Yayın tarihinden itibaren ise Twitter'da 60 saat içerisinde 32,313 kez retweetlenmiş ve takip eden iki ay içerisinde ise 807,25 kez retweetlenmiştir.⁸²

“Kılıçların Sesi” videosu da örgütün diğer bir meşhur videosudur. Bu video Youtube'a tarafından her defasında kaldırılmasına rağmen defalarca yeniden yüklenmiş ve archive.org ve justpaste.it gibi dosya paylaşım sitelerinde defalarca yayınlanmıştır. Ayrıca bu video DEAŞ militanları, fanatikleri ve bağımsız hayranlar tarafından Twitter ve Facebook'ta yoğun şekilde desteklendi. Bu sayede kitle kaynağını kullanarak izlenirliğini en üst düzeye çıkarırken, aynı şekilde düşmanların ve eleştirenlerin sesini bastırmakta da işe yaradı. Bunların dışında “Sınırın Yıkılışı”, “Zulme Uğrayanlara Çağrı” ve “Tanrının Gözü Olarak Dronelar” gibi videolar örgütün diğer meşhur videolarından bazılarıdır. Ortaya çıkan bu tablo DEAŞ'ın İnternet vasıtası ile sosyal medyayı nasıl başarılı kullandığının ispatı mahiyetindedir.

4. Mobil Uygulamalarda DAES

İnternet üzerinde oldukça aktif ve ses getiren bir örgütlenmeye sahip olan DAES, aynı başarıyı özellikle son yıllarda büyük gelişim gösteren mobil uygulamalar mecrasında da göstermiştir. DAES üyesi yazılımcılar birçok uygulama geliştirmiş ve bu uygulamaları çeşitli yöntemler aracılığıyla insanlara iletmişlerdir. İnternetin dinamik ve özgürlükçü yapısı gereği devletler, şirketler ve istihbarat güçleri DAES'in bu mecralarda ilerleyişine mani olamamışlar ve örgütü engelleme noktasında çoğunlukla çaresiz kalmışlardır.

DAES'in en bilinen mobil uygulamalarından biri “Müjdeleyici Şafak” (Fecr-ül Beşair) adını taşımaktadır. Android işlemcili telefonlar düşünülerek Twitter için tasarlanan bu uygulama, yükleyen kişiye hem DAES ile ilgili son haberleri vermekte hem de Twitter'ın anti-spam özelliğini devre dışı bırakıp bu haberleri kişinin Twitter'daki diğer takipçileri ile sayfayı spamleyerek (birçok tweeti art arda atarak) paylaşmasını sağlamaktaydı. Örneğin bu uygulama sayesinde Haziran 2014'te Twitter'da “Bağdat” hashtagiyle arama yapan tüm kullanıcılar,

⁸¹ Salihi, - Göksun, *Deaş'ın Medya Stratejisi*, 60.

⁸² Jihadica, “Is This the Most Successful Release of a Jihadist Video Ever? Part 2 The Release of *صليل الصوارم الرابع*” (Erişim 21 Ocak 2023).

DEAŞ'ın “Geliyoruz Ey Bağdat” yazan ve Musul'daki ilerleyişine dair güzellmeler yapan tweetlerini sayfanın en başında görmüştür.⁸³

Telegram, DEAŞ takipçileri tarafından aktif bir şekilde kullanılan diğer bir mobil uygulamadır. Telegram içerisinde hızla örgütlenen DEAŞ 50'den fazla kanal ile on binden fazla kullanıcı edinmeyi başarmıştır. Aynı zamanda bu mobil uygulama sayesinde takipçileriyle gizli ve güvenli bir şekilde iletişim kurmuş, resim, video ya da mobil uygulamalarını paylaşarak, son gelişmelerden üyelerini haberdar etmiştir. Ayrıca DEAŞ'ın esir kadın ticaretini bu uygulama üzerinden yürüttüğü de iddialar arasındadır. Telegram yönetiminin DEAŞ ile ilişkili kanallara uzun süre herhangi bir yaptırım uygulamamasına rağmen, Paris saldırısı sonrasında uygulamanın geliştiricisi olan Pavel Durov yaptığı açıklamada teknolojinin yanlış güçlerin elinde tehlikeli bir boyuta dönüşebileceğini belirtmiştir. Daha sonra Uygulama içerisinde DEAŞ propagandası yaptığı tespit edilen 78 kanal ise kapatılmıştır.⁸⁴

“Amaq Agency” adlı uygulama ise örgütün kendi haberleşme ve sosyal medya platformu sayılabilecek niteliktedir. İsmi ve içeriğinin büyük ölçüde örgütün haber ajansı olarak kabul edilen “Amaq News Agency”den alan uygulama, kullanıcılarına DEAŞ'ın “ilerleyişi” ve “yeni zaferlerini” Twitter'daki gibi aşağı inen bir “News Feed”te sunmuş, içerisinde yazı büyüklüğünü değiştirme ve uygulamayı otomatik güncelleme gibi özellikler dahi bulundurmıştır.⁸⁵

DEAŞ'ın en ilginç çalışmaları arasında, “Gayret Kütüphanesi” (Library of Zeal) adlı ekip tarafından yayınlanan “Huroof ” adlı mobil uygulaması denilebilir. Bir nevi örgütün tanıtım kanalı olan ve Arapça öğrenimini kolaylaştırmak amacıyla hazırlanan bu uygulama tamamen çocuklar için tasarlanmıştır. Göz alıcı renkler kullanılarak dizayn edilmiş ve yer yer balonlarla süslenmiş uygulamada, bir taraftan Arap alfabesi öğretilirken, diğer yandan da silah, tank, roketatar gibi cihadist materyaller çocuklara tanıtılmıştır.⁸⁶

Örgütün aktif olarak kullandığı bir diğer mobil uygulama ise akıllı telefon ve bilgisayarlar için hazırlanan, kullanıcılarına kanal oluşturarak sesli mesaj yayma imkânı sunan Zello'dur. Bu uygulama aracılığıyla örgüt yanlısı bireyler telefonlarını telsize dönüştürerek birbirleriyle iletişim kurabilmişlerdir. Ayrıca DEAŞ'ı merak eden ya da katılmak isteyen kişiler için uygulama üzerinden vaaz yayınları gerçekleştirilmiştir. Sempatizanlar bu uygulama üzerinden örgüt lideri El Bağdadi'ye biat dahi edebiliyorlardı.⁸⁷

Sonuç:

Terör örgütleri kendi ideolojilerini yaymak ve hedeflerine ulaşmak için pek çok araç kullanmaktadırlar. Bu araçlardan en önemlisi örgütlerin medya alanında kullandıkları yöntemler ve araçlardır. Medya geçmiş dönemlerde bu kadar yaygın olmadığı ve teknolojik gelişmeler bu kadar fazla insan yaşamına dâhil edilmediği için terör örgütlerinin etki alanları çok sınırlıydı. 1940'lı yılların en büyük buluşu sayılabilecek internetin bir sonucu olarak hayatımıza giren dijital medyanın sunmuş olduğu ürün yelpazesinin genişliği, propaganda açısından daha kolay avantajlar sunarken, Terör Örgütlerinin devlet denetiminin daha az olduğu, herkese çok daha rahat ulaşabilecekleri mecralarda sistemli bir şekilde faaliyet yürütmelerine fırsat sunmuştur.

⁸³ Berger, “How ISIS Games Twitter” (16 Haziran 2014).

⁸⁴ Karakaş, “DEAŞ Propagandasında Yeni Medya Kullanımı”, 41.

⁸⁵ Don Reisinger, “ISIS Has a New Weapon: A Smartphone App | Fortune” (2015).

⁸⁶ Harry Farley, “ISIS launch app for children ‘to teach cubs of the Caliphate’” (2016).

⁸⁷ Michael Weiss - Hassan Hassan, *ISIS: Inside the Army of Terror* (New York: Regan Arts., 2016), 175.

Terör örgütleri de diğer tüm ticari faaliyetler yapan şirketler gibi ya da ülkelerin kendilerini tanıttığı sosyal medya ve dijital medya unsurlarını aktif bir şekilde kullanmaktadırlar. Dijital unsurları aktif bir şekilde kullanan terör örgütlerinin bu alanda yaptığı çalışmaların takip edilememesi örgütleri daha korkulacak bir unsur haline getirmektedir.

Yeni medya teknolojisinin sunmuş olduğu olanaklardan en üst düzeyde istifade eden örgütlerden biri de DAESH terör örgütüdür. DEAŞ, dijital platformlar aracılığıyla yürüttüğü etkili propaganda sayesinde yüze yakın ülkeden on binlerce kişiyi kendi saflarına katmış, bundan daha kalabalık bir kitlenin de örgütü tanımasını sağlamıştır. Bunun yanında teknolojinin ve internetin önemini en iyi bir şekilde kavrayan örgüt sahada yürütmüş olduğu cihadını, video paylaşım siteleri üzerinden yaptığı videolar aracılığıyla yeni bir mecraya taşırken, bu videolarını tüm dünyaya izletme imkânını da yakalamıştır.

DEAŞ'ı diğer terör örgütlerinden farklı kılan en önemli unsur ise teknolojiyle beraber popüler kültürün diline de hâkim olarak bunları yayınlarında yansıtmış olmasıdır. Batı tarafından üretilen kültürel ürünler DEAŞ'a ilham olmuştur. Örgüt kültürel kodları kullanarak batıdaki hedef kitlesinin dikkatini çekmeyi başarmıştır. DEAŞ'ın medya araçlarını kullanmadaki diğer bir özelliği de bu platformları her türden insana hitap edecek düzeyde tasarlamış olmasıdır. Bu platformlar yalnızca örgütün uluslararası alanda propagandasını yapmak amacıyla tasarlanmamıştır. Örgütün bunun dışında başka amaçları gerçekleştirmek için de bu platformları tasarladığı görülmüştür. DEAŞ ile mücadele eden devletleri korkutmak, örgütün tanıtımını yapmak, örgüte batıdan katılan savaşçıların umutlu olduklarını göstermek ve örgütün güçlü olduğunu bu noktada propaganda amacıyla tasarlanan bu platformların özelliklerinden bazılarıdır. Örgütün medya araçlarıyla bu denli kapsayıcı bir strateji geliştirmesi DEAŞ'ın küresel bir terör örgütü olduğunun en büyük göstergelerinden biridir. Buda göstermektedir ki medya araçları DEAŞ örgütü için bir hayat kaynağıdır.

DEAŞ'ın dijital platformlarda yayımladığı *Dabiq*, *Konstantiniyye* ve *Rumiyah* gibi dergiler örgütün kendini meşrulaştırma girişiminin bir sonucudur. Örgüt bu dergiler aracılığıyla İslam Devleti, Cihat ve Hilafetten oluşan ideolojisinin propagandasını yapmıştır. Eski medya araçları ile bunların neredeyse hiçbirini gerçekleştiremeyecek olan örgüt, dijital iletişim teknolojileri ile çok daha kolay yollardan sempatanlarına ulaşma imkânına kavuşmuştur.

Sosyal medya DEAŞ'ın son derece önemseydiği bir mecradır. Örgüt interneti aktif şekilde kullanarak sosyal medya kullanıcılarına hangi yöntemlerle ulaşılması gerektiğini iyi analiz etmiş ve böylece insanların zayıf yönlerini avantaja çevirmiştir. Örgüt bu yöntemle insanlarla arasındaki sınırları kaldırmıştır. Örgüt sosyal medya araçları ile uzak mesafedeki üyelerini yakınında tutup onları eylemlerinde bazen de propagandalarında kullanmıştır. Örgüt paylaşımlarıyla hem propaganda hem de tehdit yaparak bugüne kadar sosyal medyayı en etkili ve aktif şekilde kullanarak kendisi için bir avantaja dönüştürmüştür.

DEAŞ terör örgütü sosyal medya araçlarından olan Twitter ile kullanıcılara ulaşip onları zaaf, vaatler ve seçilmiş travmalar ile etkileyerek yalnız, kaybetmiş ve ezik bir birey oldukları hissini uyandırmıştır. Özellikle ABD, İngiltere, Kanada ve Avrupa ülkeleri gibi gelişmiş ülkelerde psikolojik anlamda çöküntü içerisinde olan, dini veya dünya görüşü nedeniyle içinde bulunduğu topluma uyum sağlayamayan, bu yüzden de dışlanmış ve kendini ifade edebileceği yeni bir ortam arayışında olan sorunlu bireyleri bulmuştur. Daha sonra onları yalnızca kendilerinin kurtarabileceğine ve beraber yeni bir düzen oluşturabileceklerine inandırarak DEAŞ daha sonra gerçekleştirdiği eylemlerde bu insanları kullanmıştır.

YouTube, Telegram ve Facebook DEAŞ takipçileri tarafından aktif bir şekilde kullanılan ve örgütün görsel propagandasını yaptığı diğer mobil uygulamalardır. Bu uygulamalar aracılığıyla paylaştığı “*Kılıçların Sesi*”, “*Tanrının Gözü Olarak Dronelar*” gibi videoları, sayıları günde on binlere ulaşan kitleler tarafından izlenmiştir. Örgüt sempatanlarının dünyanın dört bir tarafından yükledikleri eylem, saldırı, ölüm ve işkence videoları bu paylaşım sitesinde yer almıştır. Bunun yanında örgütün işgal ettiği bölgedeki sosyal hayatı öven videolarda yayımlamıştır. Örgüt bu yöntemle barış içinde ve huzurlu bir bölgede hüküm sürdüğünü kanıtlamak istemiştir. Bu sayede barışın da huzurun kendilerinde olduğu algısını yaratarak sempatanlarını hakimiyeti altındaki topraklara çekmeyi hedeflemiştir. Buna karşılık bu uygulamaların yöneticileri, belirlemiş oldukları yayın politikaları nedeniyle DEAŞ propagandası yapan hesapları kapatma konusunda isteksiz davranarak örgütün işini kolaylaştırmıştır. Zaman içerisinde DEAŞ konusunda takınılan bu tutum değişse de internetin yapısı gereği terörist gruplara sunmuş olduğu sınırsız imkânlar devam etmektedir.

DEAŞ yazılı ve görsel medya araçlarından çağdaşlarına göre daha etkin şekilde yararlanmaktadır. Örgüt interneti ve medya araçlarını propaganda, tanıtım, seferberlik, istihdam, kordinasyon, planlama ve psikolojik savaş amacıyla kullanmaktadır. Bu durum örgütle mücadeleyi yalnızca silahla gerçekleştirilebilecek kadar basit olmadığını örgütün dijital propaganda faaliyetlerinin de sonlandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Konunun teknik boyutlarının yanı sıra kültürel ve siyasi boyutları üzerinde de önemle durulmalıdır. Bu anlamda dijital medyanın ilişkiler teorileri açısından etkisinin ne olduğunun analizi, sadece bugünün terör ilişkilerini anlamamıza değil gelecekteki terör yapılanmaları hakkında daha isabetli tahminler yapabilmemize yarayacaktır.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman/Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul ederler/The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar Katkıları / Author Contributions: Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study: Y. Dokur (%70), S. Dalkıran (%30) Veri toplanması / Data collection: Y. Dokur (%70), S. Dalkıran (%30) Veri Analizi / Data Analysis: Y. Dokur (%70), S. Dalkıran (%30) Makalenin Yazımı / Writing up: Y. Dokur (%70), S. Dalkıran (%30) Makale Gönderimi ve Revizyonu / Submission and Revision: Y. Dokur (%70), S. Dalkıran (%30).

Çıkar Çatışması/Competing Interests: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler / The authors declare that have no competing interests.

Kaynakça:

Al-i İmran, 103. “Kuran’ı Kerim, Diyanet İşleri Başkanlığı Türkçe Meali”. Erişim 21 Ocak 2023.
http://www.kuranikerim.com/m_diyanet_index.htm

Alkan, Necati. *El Kaide'den İsid'e Din Şiddet ve Terörizm*. Karınca, 2016.

- Banks, Laura vd. "Minto terror attack: Islamic radical Ihsas Khan had a plan to 'kill an Aussie', police will allege | Daily Telegraph". 2016. Erişim 21 Ocak 2023. <https://www.dailytelegraph.com.au/news/nsw/minto-terror-attack-islamic-radical-ihsas-khan-had-a-plan-to-kill-an-aussie-police-will-allege/news-story/9387ee0207ae009f7ee6f525e0eb5bad>
- Bayraktutan, Günseli vd. "Siyasal İletişim Sürecinde Sosyal Medya ve Türkiye'de 2011 Genel Seçimlerinde Twitter Kullanımı".
- Berger, J. M. "How ISIS Games Twitter". *The Atlantic*. 16 Haziran 2014. Erişim 21 Ocak 2023. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2014/06/isis-iraq-twitter-social-media-strategy/372856/>
- Bunker, Robert J. "The Islamic State English-Language Online Magazine Rumiya (Rome): Research Guide, Narrative & Threat Analysis and U.S. Policy Response". *Terrorism Research Center EBook*. https://www.academia.edu/40092645/The_Islamic_State_English_Language_Online_Magazine_Rumiya_Rome_Research_Guide_Narrative_and_Threat_Analysis_and_U_S_Policy_Response
- Çakır, Arzu. "İŞİD'den Şimdi de Siber-Cihat". *Amerika'nın Sesi | Voice of America - Turkish*. Erişim 21 Ocak 2023. <https://www.voaturkce.com/a/isis-den-simdi-de-siber-cihat/2712685.html>
- Dabiq. "Ebu Musab ez-Zerkavi" 1 (ts.).
- Dabiq. "İslam is the Religion of the Sword Not Pacifism" 7 (ts.).
- Dabiq. "The World Has Divided Into Two Camps" 1 (ts.).
- Dabiq 12 (ts.).
- Dede, Özkan - Tansü, Yunus Emre. "İŞİD Terör Örgütü'nün Türkiye'deki Dijital Propagandası: Konstantiniyye Dergisi".
- Din İşleri Yüksek Kurulu - Referansları, Ve Dini. *DAİŞ'in Temel Felsefesi ve Dini Referansları Raporu*. Ankara, 2015.
- Droogan, Julian - Peattie, Shane. "Reading jihad: mapping the shifting themes of Inspire magazine". *Terrorism and Political Violence* 30/4 (04 Temmuz 2018), 684-717. <https://doi.org/10.1080/09546553.2016.1211527>
- En-Nebe 23 (ts.).
- Farley, Harry. "ISIS launch app for children 'to teach cubs of the Caliphate'". 2016. Erişim 21 Ocak 2023. <https://www.christiantoday.com/article/isis.launch.app.for.children.to.teach.cubs.of.the.caliphate/85932.htm>
- Feldman, Tony. *An Introduction to Digital Media*. New York: Routledge, 1997. <https://www.routledge.com/An-Introduction-to-Digital-Media/Feldman/p/book/9780415154239>
- Holmes, David. *Communication Theory; Media, Technology, Society*. London: SAGE Publications, 2005.

- Ingram, Haroro J. “Rumiyah, Issue 2 (English): Rallying the ‘True Believers’ as Hardship Purifies the Ranks”. <https://icct.nl/publication/rumiyah-issue-2-english-rallying-the-true-believers-as-hardship-purifies-the-ranks/>
- Jihadica. “Is This the Most Successful Release of a Jihadist Video Ever? Part 2 The Release of صليل الصوارم الرابع”. Erişim 21 Ocak 2023. <https://www.jihadica.com/is-this-the-most-successful-release-of-a-jihadist-video-ever-part-2-the-release-of-%d8%b5%d9%84%d9%8a%d9%84-%d8%a7%d9%84%d8%b5%d9%88%d8%a7%d8%b1%d9%85-%d8%a7%d9%84%d8%b1%d8%a7%d8%a8%d8%b9%e2%80%ac/>
- Joscelyn, Thomas. “Town of Dabiq Falls to Turkish-Backed Forces | FDD’s Long War Journal”. 17 Ekim 2016. Erişim 19 Ocak 2023. <https://www.longwarjournal.org/archives/2016/10/town-of-dabiq-falls-to-turkish-backed-forces.php>
- Kanat, Selim. “Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Dijital Medya ve Savaş”. *TRT Akademi* 1/2 (2016).
- Karagöz, Kezban. “Yeni Medya Çağında Dönüşen Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm Hareketleri”. *İletişim ve Diplomasi* 1 (25 Temmuz 2013), 131-156.
- Karakaş, Ceyhan Kaan. “DAEŞ Propagandasında Yeni Medya Kullanımı”. *Marmara İletişim Dergisi* 28 (2017).
- Kelty, Christopher M - Ed. Tarleton Gillespie, et all. *The Fog of Freedom*. Media Technologies. London: Mit Press, 2014.
- Keskinkaya, Esmâ. “İrak ve Şam İslam Devletinin Yeni Medya Kullanımı”. *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*. https://www.academia.edu/43523058/IRAK_VE_%C5%9EAM_%C4%B0SLAM_DEVLET_%C4%B0N_%C4%B0N_YEN_%C4%B0_MEDYA_KULLANIMI
- Konstantiniyye. “Gerek Hafif Gerekse Ağır Olarak Savaşa Çıkın” 2 (ts.).
- Konstantiniyye. “İhvan ve Pasifizm” 6 (ts.).
- Konstantiniyye. “Konstantiniyye’nin Fethi” 1 (ts.).
- Konstantiniyye. “Önsöz, Konstantiniyye” 1 (ts.).
- Manovich, Lev. *The Language of New Media*. Cambridge: The MIT Press, 2001.
- Martel, Frances. “ISIS Now Selling Jihad With Twitter Account Full of Adorable Kittens”. 2014. Erişim 21 Ocak 2023. <https://www.breitbart.com/national-security/2014/06/26/isis-now-selling-jihad-with-twitter-account-full-of-adorable-kittens/>
- McKernan, Bethan. “Isis’ new magazine Rumiyah shows the terror group is ‘struggling to adjust to losses’ | The Independent | The Independent”. 2016. Erişim 19 Ocak 2023. <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-propaganda-terror-group-losses-syria-iraq-a7228286.html>
- McLuhan, Marshall vd. *The Medium Is the Massage: An Inventory of Effects*. Bantam Books, 1st edition., 1967.

- McLuhan, Marshall - Zingrone, Eric. *The Essential McLuhan*. New York: BasicBooks, 1995. <https://www.hachettebookgroup.com/titles/marshall-mcluhan/the-essential-mcluhan/9780465019953/?lens=basic-books>
- Neuman, W. Russell. *Media, Technology, and Society: Theories of Media Evolution*. University of Michigan Press, 2010. <https://doi.org/10.3998/dcbooks.8232214.0001.001>
- Önen, Nilüfer. "Küresel terörizm kapsamında terör örgütlerinin yeni propaganda alanı sosyal medya platformları". <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/handle/11421/26544>
- Reisinger, Don. "ISIS Has a New Weapon: A Smartphone App | Fortune". 2015. Erişim 21 Ocak 2023. <https://fortune.com/2015/12/10/isis-smartphone-app/>
- Rumiyah. "Military and Covert Operations" 3 (2016).
- Rumiyah. "Operations" 2 (ts.), 34.
- Rumiyah 3 (ts.).
- Rumiyah 5 (ts.).
- SaliHi, Emin. "İşid, Şiddet ve Propaganda: En-Nebe Dergisi İncelemesi". *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 399. <https://doi.org/10.25287/ohuiibf.553236>
- Salihi, Emin - Göksun, Yenal. *Deaş'ın Medya Stratejisi*. İstanbul: Seta Yayınları 98, 2018.
- Samuel, Henry. "İsil hackers seize control of France's TV5Monde network in 'unprecedented' attack". Erişim 21 Ocak 2023. <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/11525016/Isil-hackers-seize-control-of-Frances-TV5Monde-network-in-unprecedented-attack.html>
- Saridiken, Bülent. "Deaş (İşid) Örneği ile Meya ve Terör İlişkisi". *Social Sciences Studies Journal* 5/43 (01 Ocak 2019), 4646-4657. <https://doi.org/10.26449/sss.1709>
- Subrahmanyam, Kaveri - Şmahel, David. *Digital Youth The Role of Media in Development*. New York: Springer Publishing, 2011.
- Weimann, Gabriel. "New Terrorism and New Media | Wilson Center". 2014. Erişim 21 Ocak 2023. <https://www.wilsoncenter.org/publication/new-terrorism-and-new-media>
- Weiss, Michael - Hassan, Hassan. *ISIS: Inside the Army of Terror*. New York: Regan Arts., Updated, Revised edition., 2016.
- Winston, Brian. *Media Technology and Society*. New York: Routledge Publishing, 2003.
- Wright, Robin. "The Hand of ISIS at Ohio State | The New Yorker". Erişim 20 Ocak 2023. <https://www.newyorker.com/news/news-desk/the-hand-of-isis-at-ohio-state>
- Yanık, Akan. "Yeni Medya Nedir Ne Değildir? What Is New Media Or Not?" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/45 (2016).
- Yücel, Mete. *Alternatif Medya Biçimi Olarak İnternet: Bağımsız İletişim Ağı (Bianet) Üzerine Bir Araştırma*. Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Gazetecilik Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2008. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=U5cFxxKK8dp9AKX6PuzG0qg&no=gg72FBkx1CsnVO1ovYIBtw>

TDV İslâm Ansiklopedisi. “İSLÂM”. Erişim 05 Şubat 2023.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/islam>

Twitter. “Program On Extremism Twitter’da”. 2016. Erişim 21 Ocak 2023.
<https://twitter.com/gwupoe/status/777520598268477445>

“Türk Dil Kurumu – Dilimiz Kimliğimizdir”. Erişim 04 Mayıs 2023. <https://www.tdk.gov.tr/>